

Examensarbete

15 högskolepoäng, grundnivå

Vad är det som övervakar mig?

En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

What is it that monitors me?

A study of adolescent people's awareness about personalized flow and source criticism

Felicia Ahrland och Sarah Lindahl

Examen: Kandidatexamen 180 hp

Huvudområde: Medieteknik

Datum för slutseminarium: 2018-05-22

Examinator: Martin Berg

Handledare: Thomas Andersson

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Sammanfattning

Studien undersöker hur ungdomar som växt upp i en digital värld förhåller sig källkritiskt till information de tar del av på digitala plattformar, hur medvetna de är angående personaliseringen på internet och hur det påverkar deras flöde. Syftet med studien är att ta reda på hur unga förhåller sig till och upplever de uppkomna effekterna som följd av deras användande. Vidare diskuterar studien hur ungdomar värderar olika typer av källor och vad deras erfarenheter eller upplevelser är av det påverkade flödet.

Undersökningen är genomförd med en kvalitativ metod genom tre stycken fokusgrupper. Empirin utgörs av datainsamling via samtal med fokusgrupper om fyra deltagare vid tre olika tillfällen. Varje samtal varade mellan 45 - 60 minuter.

Resultatet visar att respondenterna märkt av att deras flöde personaliserats men att de inte vet varför eller hur det går till. Vidare visar också resultatet att samtliga respondenter upplever att de är väldigt källkritiska och att de pratar mycket om värdet av källkritik i skolan, men då endast förankrat till faktasökande. I diskussionerna togs det upp hur användaren också kan eller bör ha källkritik gentemot influencers, olika nyhetssajter och privatpersoner.

Nyckelord

Algoritmer, filterbubbla, källkritik, ekokammare, medvetenhet, individualiserat flöde, digitala plattformar, tonåringar

Abstract

The study examines how young people who grow up in a digital world relate to critical information to the information they take on digital platforms, how aware they are about personalization on the internet and how it affects their flow. The purpose of the study is to find out how young people are related to and experience the effects that arise from their use. Furthermore, the study discusses how young people value different types of sources and what their experiences or experiences are from the influenced flow.

The survey was conducted with a qualitative method through three focus groups. The empirical data consists of a collection via conversation with focus groups of four participants on three different occasions. Each call lasted between 45 - 60 minutes.

The result shows that respondents noticed that their flow was personalized but that they do not know why or how they are. Furthermore, the result shows that all respondents feel that they are very source-critical and that they talk a lot about the value of source criticism in school, but then only anchored to the fact-finding requests. In the discussions it was raised how the user may or should have source criticism against influencers, different news sites and individuals.

Keywords

Algorithms, filter bubble, source criticism, awareness, personalized flow, digital platforms, adolescen

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Bakgrund och problematisering	2
1.2	Syfte	4
1.3	Frågeställning	4
1.4	Avgränsningar	5
1.5	Målgrupp	5
1.6	Disposition	5
1.7	Tidigare forskning	6
1.7.1	Sociala medier och informationshämtning	6
1.7.2	Personifierade flöden och filterbubblor	7
1.7.3	Hot mot demokratin	7
1.7.4	Media och medieanvändning	8
2	Metod	10
2.1	Arbetsfördelning	10
2.2	Undersökningsmetod	10
2.3	Urval	11
2.4	Transkribering	12
2.5	Tolkning av empiriskt material	13
2.6	Trovärdighetsdiskussion	13
2.7	Etiska aspekter och överväganden	14
2.8	Metoddiskussion	15
2.9	Källkritik	16
3	Teori	18
3.1	Algoritmer	18
3.2	Filterbubbla	19
3.3	Ekokammare	21
3.4	Falska nyheter	22
3.5	Källkritik på internet	23
4	Resultat	25
4.1	Fokusgrupp 1	25
4.2	Fokusgrupp 2	29
4.3	Fokusgrupp 3	31
4.4	Sammanfattning fokusgrupper	36
5	Diskussion	37
6	Slutsats	40
6.1	Förslag till vidareutveckling	41
	Referensförteckning	42
	Bilaga 1 – Intervjufrågor	45

Vem är det som övervakar mig? En studie om ungdomars medvetenhet kring algoritmer och dess effekter.

Förord

Följande studie är en kandidatuppsats inom Medieteknik, skriven vid fakulteten för Teknik och Samhälle på Malmö Universitet.

Vi vill tacka samtliga respondenter som bidragit med både tid, insyn och förståelse - utan er hade studien varit omöjlig att genomföra. Vi vill också ägna ett stort tack till vår handledare Thomas Andersson som under processen stöttat oss med råd och vägledning. Utan honom hade vi aldrig trott att det varit möjligt.

Till våra nära och kära – det innerligaste tacket går till er. För att ni alltid stöttar, peppar, förstår och älskar.

Tack!

Felicia Ahrland & Sarah Lindahl

Malmö den 11 juli 2018

1 Inledning

Följande kapitel inleds med en bakgrund till ämnet som studeras. Därefter presenteras studiens problemformulering, syfte och frågeställningar. Avslutningsvis definieras studiens målgrupp och disposition.

1.1 Bakgrund och problematisering

Varje år görs undersökningar av Internetstiftelsen kring svenskarnas Internetanvändande. År 2017 visar att i princip alla har tillgång till Internet i sina hem idag och den visar att den yngre generationen använder nätet oftare än den äldre generationen. Undersökningar visar också att användandet varierar beroende på ålder och kön där de olika plattformarna är olika populära och användningen av dem skiljer sig åt. Facebook är och fortsätter att vara det största sociala mediet men populariteten för Facebook minskar med de yngre. Användning av Instagram fortsätter öka bland den äldre generationen men är fortsatt dominerande hos den yngre generationen. Mest extrem är användningen hos tjejer i ålder 12-15 år där 97 % använder Instagram. Användningen sjunker därefter med stigande ålder. För den här åldersgruppen är Snapchat den överlägset vanligaste tjänsten och i stort sett alla tjejer (99%) i ålder 12–15 år använder Snapchat. (Internetstiftelsen, 2017)

Idag är den mängd information som presenteras på Internet i den utsträckningen att det inte längre är realistiskt att sortera informationen manuellt. Algoritmer fungerar som ett verktyg för att kunna sortera den massiva information som användaren idag tar del av. Algoritmer har idag däremot en ännu mer kraftfull påverkan på användaren och dennes samhällsliga institutioner, vår ekonomi och vår vardag. I takt med det ökade informationssamhällets digitala värld har intresset för algoritmer stigit allt mer (Haider & Sundin, 2017). Algoritmer används av företag för att sortera och prioritera information i en viss ordning. En utveckling av den omfattande digitala närvaro som finns idag har lett till att många företag utvecklat sina algoritmer att bli allt mer komplexa och anpassade efter varje enskild användares intressen. Företag som Google och Facebook väljer därför ut den data de tror passar användaren bäst och genom algoritmerna anpassas flödet och gör det mer personaliserat. Algoritmer används av företag för att öka konsumtionen genom att nå rätt mottagare via medierna och på så vis även maximera vinst för företaget. (Nikolov, Oliveira, Flammini, Menczer, 2015)

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

I samband med personaliseringen presenterade journalisten och aktivisten Eli Pariser år 2011 begreppet *filterbubbla* i sin bok *The Filter Bubble: How the New Personalized Web Is Changing What We Read and How We Think*. I och med den filtreringen som görs för att skapa det personaliserade flödet skapas en filterbubbla runt användaren eftersom att innehållet i flödet endast innehåller det som följer dennes intressen. Det skapar också upplevelsen av att alla delar samma åsikter som en själv, enligt Pariser. Hans grundtankar med digitaliseringen och att Internet växte var att dess interaktiva möjligheter är en plats som kan föra med sig att vi skulle kunna utveckla en ökad förståelse för varandra trots exempelvis olika politiska åsikter och att det i sig kunde bidra till att distansen minskade. Något som kunde bidra till en mer demokratisk värld i slutänden. Med det personaliserade flödet lyfter han däremot att risken med att användarna befinner sig i den här filterbubblan är att det skapas en skarpare åsiktpolarisering där vi människor kommer allt längre från den förståelsen för varandra. (Pariser, 2011)

Som följd av filterbubbla har andra begrepp som *falska nyheter* och *ekokammare* också presenterats. Båda begreppen är centrala i diskussionen om filterbubblor men det finns tydliga skillnader mellan dem. *Falska nyheter* innebär att felaktiga nyheter, eller uppgifter, avsiktligt skapas och sprids via digitala plattformar (Klein & Wueller, 2017). De falska nyheterna får sin spridning genom delningar i människors sociala medier - flöden och på det sättet delas den falska nyheten snabbt. *Ekokammare* är besläktat med begreppet *filterbubbla* och innebär att människor gärna omsluter sig med information som redan bekräftar det som de är övertygade om. Ekokammare syftar vidare också på de rum som skapas när människor enbart tar del av den information de själva väljer, vilket skapar en kammare där ny information inte kan ta sig in. Snarare studsar den information användaren redan är övertygade om, likt ett eko, i de rum som är skapat efter denne. (Zuiderveen Borgesius et al. 2016)

Målet med sociala medier och andra digitala tjänster är att göra tjänsten användarvänlig genom att personalisera flödet och därigenom få användarna att bruka tjänsten så mycket som möjligt. Baksidan med det är att användarna många gånger varken har någon insyn eller påverkan på vilken vikt algoritmerna lägger vid personlig information eller beteenden. Det går inte heller att välja bort algoritmerna. Det är värdefullt att användaren själv vet effekten av filtreringen och sin informationsinhämtning. Genom att lära sig att förstå grundlig källkritik och förstå innebörden av hur webben filtrerar dig som användare in i en bubbla blir det förmodligen enklare att förhålla sig till information. (Grankvist, 2018)

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

Internetstiftelsens undersökning visar att den yngre generationen förhåller sig mer skeptisk till information på Internet än den äldre. Undersökningen visar även att de yngre i större utsträckning har fått mer utbildning i hur de ska värdera information digitalt. I ålder 16–25 är det 75% som fått utbildning och därefter sjunker procenten med stigande ålder (Internetstiftelsen, 2017). Som tidigare presenterat är närvaron på digitala plattformar och sociala medier hög bland ungdomar idag. Genom att studera den generation som växt upp i en digital värld vill vi undersöka hur deras förhållningssätt till information på digitala plattformar ser ut. Med tanke på den stora mängd information som publiceras på Internet är det intressant att undersöka hur de väljer att sortera ut vilka källor de anser vara pålitliga och varför. Vi vill med studien också undersöka hur medvetna ungdomar är idag om vad som ligger bakom och påverkar vad de tar del av i deras flöde då algoritmer påverkar vårt informationsflöde.

1.2 Syfte

Studies syfte är att undersöka hur ungdomar uppväxta i en digital värld förhåller sig källkritiskt till information de tar del av via digitala plattformar som sökmotorer och sociala medier. Studien ämnar undersöka hur deras syn på källkritik ser ut gentemot digital informationshämtning och hur de väljer att värdera de olika källorna.

Vidare undersöker studien hur medvetna de är kring vad det är som styr deras personaliserade flöden digitalt. Slutligen kommer studien undersöka deras upplevelser av den sortering och filtrering av information som sker via algoritmer, hur medvetna de är kring det personaliserade flödet och vad de tror effekterna av det kan bli.

1.3 Frågeställning

Hur medvetna är de om personalisering på digitala plattformar och hur det påverkar deras flöde? Hur förhåller sig ungdomar uppväxta i en digital värld källkritiskt till information på digitala plattformar?

1.4 Avgränsningar

Studiens syfte och fokus är att undersöka högstadielärares medvetenhet och upplevelser. Studien kommer inte att baseras på någon empiri där respondenterna är äldre eller yngre än 15-16 år gamla eller vars sysselsättning är något annat än att de studerar på högstadienivå. Studien kommer inte heller att ha med någon respondent som är bosatt eller studerar utanför Malmö Stad. Studien kommer inte att ha någon respondent manligt biologiskt kön.

1.5 Målgrupp

Den primära målgruppen för följande studie är studenter på Malmö Universitet som studerar Medieteknik. Den sekundära målgruppen är examinatorer och lärare inom fakulteten teknik och samhälle på Malmö Universitet. Vidare riktar sig studien till undervisningspersonal för ungdomar och slutligen även till människor verksamma inom digital kommunikation.

1.6 Disposition

Uppsatsen är disponerad i sex kapitel. I studiens inledande kapitel ges en introduktion som presenterar och beskriver ämnet där även tidigare forskning kring ämnet tas upp, syftet är att ge läsaren en förståelse för forskningsfältet. Därefter presenteras och beskrivs ingående den valda metod som ligger till grund för den genomförda undersökningen. I metodkapitlet görs en kritisk granskning av metodvalet och hur det kan komma att påverka resultatet. Vidare förs en diskussion kring studiens trovärdighet.

Följande kapitel presenterar det teoretiska underlag och begrepp som tillsammans med den insamlade empirin ligger till grund för studiens analys och slutsatser. Vidare presenteras studiens resultatdel som utgörs av den insamlade data. Utifrån teori och empiri avslutas studien med en djupare analys och diskussion där vi redogör för egna tolkningar och slutsatser för att besvara studiens frågeställningar.

1.7 Tidigare forskning

Följande kapitel inleds med en presentation av tidigare forskning kring ämnet som studeras.

1.7.1 Sociala medier och informationshämtning

Sociala medier är ett samlingsnamn för kommunikationskanaler på webben eller mobila applikationer som tillåter människor att interagera med varandra. Sociala medier har en allt mer naturlig plats i vår vardag och de har successivt fått en större betydelse i vårt samhälle. Davidsson (2016) skriver i sin rapport att för unga människor har Internet under lång tid varit en viktig informationskälla men en förändring syns nu i att det gäller i genomsnitt alla användare. Framförallt för de yngre är Facebook den främsta informationskällan och går före traditionella medier som TV, radio och dagstidningar. Rapporten visar också att det människor anser vara det bästa med Internet är just all information som finns tillgänglig och för majoriteten av svenskarna har det också blivit det främsta sättet att söka upp information. Samtidigt är det många som tycker att Internets största baksida är all falsk information som förekommer. Med sociala medier och dess utveckling har mängden information ökat men tack vare personifieringen har möjligheten för användarna att ta del av information minskat. Det beror på att användarna utifrån personifieringen nu allt mer specifikt hittar vad de letar efter (Pariser, 2011).

Alexandersson (2016) skriver i sin bok "*Internetguide #25 - Källkritik på internet*" att det finns en del faktorer som försvårar värderingen av källor på Internet. En av dem är den stora mängden information som finns att tillgå. Författaren nämner även andra faktorer som hypermedia, vilket innebär att en webbplats eller social medietjänst kan innehålla många olika medieformat samtidigt. Det försvårar förmågan att bedöma vad som kan anses trovärdigt. Andra anledningar hon nämner är förvanskning, föränderlighet, anonymitet och självpublicering. Innehåll på Internet är enkelt att bearbeta och förändras utan att det är enkelt att upptäcka. Information kan också spridas enkelt, hur många gånger som helst och det kan vara utmanande att upptäcka om informationen förändrats eller om de skiljer sig från originalet. Innehåll kan ändras och försvinna snabbt, vilket kan leda till en ökad eller minskad trovärdighet. Ytterligare en faktor som gör det svårt är att vem som helst får publicera på Internet och att utge sig för att vara någon annan än de är möjligt. Att vem som helst får publicera bidrar också till att stor del av tillgänglig information bygger på missförstånd eller dåligt underbyggda fakta. Alexandersson (2016) menar också att det är viktigt att komma ihåg att det inte finns någon objektivitet i söktjänsternas svar eller i flödena på sociala medier. Allt användaren exponeras för går i enlighet med algoritmernas uppbyggnad och regler. De är programmerade att visa just användaren ett specifikt resultat. Det är också till stor del tack vare filterbubblor och algoritmer som innehåll utan källkritisk granskning kan få stor spridning som "sanningar" på Internet.

1.7.2 Personifierade flöden och filterbubblor

Enligt Pariser (2011) började filterbubblor i samband med att Google år 2009 presenterade en nyhet som tillät personifierade sökningar. Google använder sig av särskilda algoritmer för att generera sökresultat. De tekniska detaljerna kring vad de här går ut på och hur det fungerar är däremot inte särskilt stora förutom för Google själva. Filterbubblorna syftar till de konsekvenser och effekter som den här sorteringen kan tänkas ge när information anpassas och personifieras utefter varje enskild användare. Användaren har inte någon kontroll på eller möjlighet att påverka vad som sorteras bort och inte. Algoritmerna är de som styr och resterande information syns aldrig för användaren. Personifieringen innebär att exempelvis Google har ännu större kontroll att utöva över användarna. De behöver inte exponeras för nyheter och annan information som inte stämmer överens med deras intressen (Pariser, 2011). Pariser (2011) menar att det kan leda till att en starkare åsiktspolarisering mellan människor växer fram då förståelsen minskar. Segev (2010) är inne på ett liknande spår och menar att det kan bidra till en social splittring och att kunskapsklyftorna växer. Kunskapsklyftorna som skapas är inte bara mellan enskilda individer utan på ett globalt plan. Vilken typ av information användare tar del av kan påverkas beroende på vart i världen de bor. Något som bidrar till att människor i olika delar av världen skapar olika uppfattningar om verkligheten och omvärlden utifrån vilken typ av information de exponeras för. Det kan bli problematiskt gällande exempelvis historiska eller politiska händelser då de globala informationsklyftorna breddas. (Segev, 2010)

Filterbubblor och algoritmer hävdas begränsa mångfalden i en individs nyhetsflöde. För att ett nyhetsflöde ska anses ha mångfald innefattar det både diversitet i källor och innehåll. Ett nyhetsflöde kan till exempel medvetet utesluta politiska åsikter som inte stämmer överens med vad användaren brukar visa intresse för. Men ett nyhetsflöde bör inkludera alla givna aspekter av ett visst ämne för att kunna anses ge en övergripande bild och innehållsrik information (Haim, Graefe och Brosius, 2017).

I en studie utförd av Nikolov, Oliveira, Flammini och Menczer (2015) presenterar de ett resultat som stärker filterbubbelhypotesen. Resultatet i studien visar att mångfalden av information som uppnåtts genom sociala medier är lägre än genom att använda en "search baseline". Det kan leda till att filterbubblorna på sociala media förstärks.

1.7.3 Hot mot demokratin

En del av den tidigare forskning som finns gällande filterbubblor och det personifierade flödet knyter an till vilken påverkan och vilka hot det kan komma att utgöra för det demokratiska samhället.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

Bozdag & van den Hoven (2015) analyserar i sin avhandling kring vad filterbubblornas effekter för demokrati kan bli. Om filtrering endast visar sådant användarna redan håller om eller som anses vara relevant för dem skulle det enda sättet att nå en större publik vara genom reklam eller genom att överlista algoritmerna och filtreringen som görs. Bozdag & van den Hoven (2015) menar att det skulle bryta mot den moderna demokratin då det innebär att endast de som har råd med den typen av avancerad teknik och annonsering skulle ha möjlighet att uttrycka sig och då använda algoritmer till deras fördel.

Bozdag & van den Hoven (2015) skriver att flertalet försök att komma med verktyg och lösningar för att bryta filterbubblorna har gjorts. Problemet är att de designers som ägnar sig åt det ofta har olika åsikter och värderingar av vad en demokrati innebär och den demokratiska modellen eller värdena kommer att ha en inverkan på verktygen de utvecklar. Bozdag & van den Hoven (2015) menar att inte heller tekniken är neutral och utvecklarnas egna antaganden och förhållningssätt kommer att påverka slutprodukten.

Segev (2010) studerar Google och på vilket sätt företaget bidrar till den ökade demokratiska klyftan. Den digitala klyftan tycks vara större än på de traditionella medierna som TV och dagstidningar, vilket kan ha ett samband med att Internet som system är mer komplext och användningsområden är mycket mer varierande. Därför är det också väsentligt att inte bara bedöma den digitala klyftan i fråga om tekniskt utrustning utan även ha aspekter som tekniskt kunnande och kompetens i åtanke.

Informationskompetens är ett begrepp som innebär att användare behöver besitta en viss kompetens för att söka upp information på Internet. Användare med en högre informationskompetens kommer att kunna få tillgång till mer värdefull information än de som har en lägre kompetens inom området. Här har de med högre utbildning än gymnasial ett övertag, vilket kan vara problematiskt i ett samhälle där information allt mer hämtas digitalt.

1.7.4 Media och medieanvändning

En del observatörer beskriver att samhället nu befinner sig i början av vad som liknas vid en tredje industriell revolution, lika omfattande som utvecklingen av ångkraften, mekaniseringen, elektriciteten och förbränningsmotorer en gång var. Nu handlar den om den teknologiska omvandlingsprocessen som till stor del drivs framåt av digitaliseringen och robotiseringen. (Strömbäck, 2016)

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

Strömbäck (2016) diskuterar hur digitaliseringen och det nya medielandskapet påverkar eller kan komma att påverka den sociala sammanhållningen. Eftersom den subjektiva sociala sammanhållningen korrelerar med den samhälleliga sammanhållningen är det inte möjligt att förstå hur stor påverkan är utan hänsyn till medier av olika slag. Människors främsta informationskälla för det som ligger bortom deras egen vardag och även hur det skapar en uppfattning eller intryck av samhället i stort är genom insamlad information via olika medier. För människors sociala integration har medier en stor inverkan och en betydande roll. Människors uppfattning kring vilka frågor de tycker är viktiga, hur frågorna uppfattas och vilket politiskt ställningstagande de väljer kommer att influeras till stor del av medier. Människors mediekonsumtion har en inflytande på hur deras verklighetsuppfattning ser ut.

Vid exponeringen av gemensamma medier formas en gemensam referensram, som i förlängningen kan skapa interpersonella diskussioner vilket kan bidra till en förstärkt känsla av gemenskap. Människors bild av grupper de själva inte tillhör eller i hög grad inte interagerar med baseras därför till stor del av en medial bild av den gruppen. Det medieinnehåll som människor väljer att konsumera kan ha negativa effekter då det kan skapa en endimensionell verklighetsuppfattning som i förlängningen kan komma att påverka den sociala tilliten och sammanhållningen. Valmöjligheten av vilket medieinnehåll människor väljer att konsumera har också gjort det betydligt enklare genom skapandet av känslan om “vi” och “dem” för exempelvis grupper med extrema åsikter att sprida sitt budskap. Det kan påverka den subjektiva sociala sammanhållningen negativt i längden. (Strömbäck, 2016)

Sammanfattningsvis kan medierna och medieanvändningen antas påverka den subjektiva sociala sammanhållning positivt och negativt beroende på hur exponeringen ser ut. Det kan till exempelvis ha positiva effekter då människor kan förenas i en känsla av gemenskap och samhörighet vid mediernas hantering av exempelvis VM. Det kan också underbygga en känsla av tillit och tolerans men effekten kan istället bli att en känsla av misstro, intolerans skapas och bidrar till konflikter mellan grupper. Beroende på vilka medier och vilket medieinnehåll människor väljer att exponera sig för påverkar deras verklighetsuppfattning olika. Det finns därför goda skäl att undersöka människor medieanvändning närmare. (Strömbäck, 2016)

2 Metod

Nedan presenteras den metodteori som ligger till grund för studiens genomförande.

2.1 Arbetsfördelning

Inledningsvis skrevs en gemensam projektplan för att få en överblick av vad som skulle undersökas och hur tillvägagångssättet skulle se ut. Gemensamt togs underlag till fokusgrupperna fram, båda författarna har varit delaktiga och närvarande under samtliga fokusgrupptillfällen. Det för att det ansågs viktigt att få förstahandsinformationen tillsammans. Transkriberingen har fördelats mellan de två författarna, en sammanställning och tolkning av resultatet gjordes sedan gemensamt. Övriga kapitel har till viss del delats upp mellan författarna men båda har varit delaktiga i varandras skrivande genom processen.

2.2 Undersökningsmetod

Undersökningen för den här studien är genomförd med hjälp av fokusgrupper som metod. Fokusgrupper innebär att det finns ett i förhand givet ämne som ska diskuteras i den samlade gruppen. Kortfattat handlar metoden om att rekrytera lämpliga grupper, samla in stimulusmaterial och en intervjuguide, leda mötena med fokusgrupperna, spela in diskussionerna och skriva ut dem för att slutligen analysera den insamlade datan. Vår studie och bearbetning av materialet följer de här stegen. Vi har sammanlagt haft 12 olika deltagare som alla varit i ålder 15-16 år och bosatta i Malmö. Vid tillfällen för fokusgrupperna fanns en färdig intervjuguide där färdiga frågor tagits fram för diskussionen. Intervjuguiden fungerade som ett ramverk men diskussionen utformades också efter fokusgruppernas samtal där följdfrågor ställdes på det som sagts. Alla diskussioner med fokusgrupperna spelades in för att vid efterarbetet kunna transkriberas och därefter har materialet kodats för att slutligen mynna ut i en djupare analys kring vad som sägs och diskuteras för att kunna besvara de frågeställningarna som studien ämnar att undersöka.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

Fokusgruppstillfällena är en form av kvalitativ intervju metod och karaktäriseras genom att de som blir deltar själva för samtal mellan varandra och samtalsledaren eller moderatorn observerar diskussionen. Målet med fokusgrupper är att diskussionen ska ske fritt mellan gruppdeltagarna (Wibeck, 2000). Under diskussionerna i fokusgrupperna har författarna fungerat som samtalsledare eller så kallad moderatorer. Moderatoren i fokusgrupper har ingen traditionell position som intervjuare utan har istället som uppgift att initiera diskussionen och presentera nya aspekter kring ämnet till den mån det är nödvändigt (Wibeck, 2000). Moderators ansvar är att styra samtalet endast för att bibehålla fokus kring det givna ämnet under diskussionens gång (Trost, 2005).

Studien följer en kvalitativ struktur där det valda ämnet redogörs och analyseras på djupet. Strukturen i den kvalitativa metoden skiljer sig från den kvantitativa då den är mer öppen och fri. Syftet med den kvalitativa metoden är att göra en djupare undersökning där deltagarnas upplevelser och uppfattningar är det intressanta. Den kvalitativa metoden tenderar på grund av sin öppna natur att forma samtalen efterhand som frågor besvaras av respondenterna. Samtalet och följdfrågor formas med andra ord under tiden och utefter svaren. (Bryman, 2011)

Studien utgår från en induktiv forskningsansats, vilket innebär en utgångspunkt från observationer i verkligheten som sedan generaliseras i en teoretisk referensram. När en induktiv ansats ligger till grund måste det först göras en empirisk datainsamling. Datainsamlingen syftar vidare till att hitta generella mönster eller begrepp som kan förankras i teori. Att inducera står för att “föra in i” och en sådan ansats innebär att slutsatser dras från det mer speciella till det allmänna, istället för det motsvarade som kallas deduktiv ansats, där forskningen utgår från en teori, hypotes eller modell som testas mot verkligheten i form av observationer. (Johannessen & Tuft, 2003)

2.3 Urval

Valet av deltagare till fokusgrupperna har skett via ett bekvämlighetsurval med utgång från några specifika parametrar. Genom att använda ett bekvämlighetsurval väljer forskaren personer som är lättillgängliga, i många fall utifrån det egna nätverket eller människor som befinner sig i närområdet (Bryman, 2011). Studien syftar att undersöka hur personer uppväxta i en digital värld förhåller sig till information på nätet, hur medvetna de är kring hur personaliseringen av det digitala flödet påverkar vad de ser och tar del av. Med hänsyn till de frågeställningar som studien ämnar undersöka har vi därför gjort ett urval baserat på deltagarnas ålder som ligger mellan 15–16 år och att de är aktiva på någon form av sociala medier. En ytterligare avgränsning som gjorts är den geografiska, alla deltagare är bosatta och går i skola i Malmö.

Deltagarna i fokusgruppernas anonymitet i den här studien är högt prioriterad och deltagarna kommer inte att presenteras med namn. För oss som moderatörer var det en viktig faktor att deltagarna var bekväma med att öppna upp sig och dela med sig av sina erfarenheter, vilket kan underlättas när de får vara anonyma (Ahrne & Svensson, 2015).

2.4 Transkribering

Varje fokusgrupptillfälle har spelats in för att i efterhand transkriberas och sedan analyseras utifrån studiens syfte. Det insamlade empiriska materialet har ställts mot den teori som tas upp och det ligger i kombination med varandra till grund för studiens slutgiltiga analys, diskussion och slutsatser. Genom att spela in samtalen underlättar det processen och bearbetningen av materialet efteråt avsevärt. Då kan vi vid senare tillfälle gå tillbaka i lugn och ro och lyssna på det inspelade materialet för att sedan transkribera det. Det här bidrar också till att vi kan återge citat och hänvisa till respondenterna på ett bättre och mer korrekt sätt. (Ahrne & Eriksson-Zetterquist, 2015)

Ett fokusgrupptillfälle bör bearbetas och analyseras så snabbt som möjligt. Det är viktigt att transkriberingen sker då upplevelserna av samtalet fortfarande är färska (Öberg, 2015). Alla våra samtal med fokusgrupperna är inspelade och transkriberades direkt efter respektive fokusgrupp. Det med anledning att kunna återge diskussionerna så korrekt och sanningsenligt som möjligt. Problem som kan uppstå vid en transkribering är felhörningar eller andra slarvfel som kan påverka kvaliteten och även analysen av materialet (Bryman, 2011).

Eftersom vi har genomfört förhållandevis långa diskussioner med flera personer i varje grupp har vi av tidsmässiga skäl valt att avgränsa transkriberingsarbetet. Vi har börjat arbetet av empirin med att lyssna på våra inspelningar för att kunna avgöra vad som är relevant för undersökningen och för att svara på frågeställningarna. Vidare har vi sedan delvis transkriberat diskussionerna utifrån det som varit användbart som underlag till studien. Bryman (2011) argumenterar för att forskaren inte behöver känna sig tvungen att transkribera allt material om inte svaren är användbara för analysen, däremot är det viktigt att inspelningarna noggrant lyssnas igenom för att utesluta att betydande material tappas bort på vägen. Vi har således först transkriberat alla de citat som går att koppla till teori och de aktuella begreppen. Därefter har vi kategoriserat vad de olika citaten berör för begrepp eller teori och gjort val därifrån av vilka som varit mest relevanta för studien.

2.5 Tolkning av empiriskt material

En kvalitativ metod har mer utrymme för egen tolkning än vid en kvantitativ då forskaren enkelt kan sammanställa data exempelvis med hjälp av specifika program. En kvantitativ metod kräver i större utsträckning kreativitet och fantasi som hjälpmedel för analys och tolkning. Genom att spela in samtalen kan det underlätta bearbetningen väsentligt eftersom det insamlade materialet då finns tillgängligt även efteråt och det går att lyssna på flera gånger. (Trost, 2005)

Den insamlade datan har inledningsvis bearbetats flertalet gånger. Varje fokusgrupptillfälle spelades in för att kunna bearbetas och analyseras ordentligt efteråt. Efter varje samtal har materialet lyssnats igenom och transkriberades direkt efteråt. Därefter lästes det transkriberade materialet igenom flertalet gånger och diskuterades mellan författarna. Det gjordes för att få en överblick över materialet och för att säkerställa att uppfattningen och tolkningen av den insamlade empirin är densamma.

Harboe (2013) skriver om fördelen och nyttan med att efter samtalen med fokusgrupperna och transkriberingen genomförts strukturera upp och kategorisera svaren. På det sättet är det lättare att hitta om det exempelvis finns mönster eller genomgående teman i de olika diskussionerna. Ett sätt att göra det här på är till exempel genom en kodning. En typ av kodning är att titta närmre på diskussionen som helhet för att se och kunna lista upp om det finns centrala eller genomgående ord, uttryck eller fenomen i undersökningen. Det här kan sedan ställas mot det teoretiska ramverk som används i studien.

Efter varje transkribering har vi gått igenom och kodat materialet från varje fokusgrupp för att kunna tyda om det finns återkommande mönster eller teman som uttrycks. Resultatet av kodningen har sedan använts för att ställas mot det teoretiska ramverk studien grundas på, för att kunna analysera vidare och dra slutsatser gentemot den insamlade empirin.

2.6 Trovärdighetsdiskussion

Det talas främst om att tolka, förstå innebörden eller beskriva en viss kultur i diskussionen om att upprätthålla god kvalitet i kvalitativa undersökningar. Validiteten i en kvalitativ studie visar om de slutsatser som dragits hänger samman eller inte (Bryman, 2011). Ejvegård (2009) menar att validitet avser att forskaren mäter det som faktiskt ska mätas, där är det viktiga att tydligt veta vad måttet står för och därpå använda det konsekvent. Reliabilitet syftar snarare till huruvida resultatet i en kvantitativ studie blir detsamma om undersökningen genomförs på nytt (Bryman, 2011).

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

Enligt Bryman (2011) finns det främst två typer av validitet, nämligen intern och extern. Intern validitet syftar till frågor om orsaksförhållanden och om den dragna slutsatsen verkligen hänger samman med de angivna faktorerna i studien. Den externa validiteten hänger däremot samman med hur resultaten i studien kan generaliseras utöver undersökningssammanhanget. Är undersökningen externt valid innebär det att resultatet kan appliceras på fler människor utöver de som deltagit i studien. För att det ska vara möjligt är urvalet av undersökningsspersoner avgörande här.

Under samtalen har vi haft en del förberedda frågor (se bilaga 1) kring ämnet och låtit deltagarna diskutera fritt och öppet mellan varandra kring sina upplevelser av sociala medier, information på digitala plattformar, källkritik etc. Frågorna vi tagit fram innan samtalen grundas på det teoretiska ramverk vi utgått från och har varit framtagna med största hänsyn till de frågeställningar som studien ämnar undersöka och besvara.

Vi har vid varje tillfälle försökt skapa en avslappnad stämning genom att börja ställa öppna och generella frågor, med syftet att få deltagarna att känna sig bekväma nog att de kan vara öppna, genuina och ärliga i sina svar. För att se till att vi får ta del av så mycket information som möjligt utav fokusgrupperna och inte går miste om viktigt och relevant material har vi ställt följdfrågor formade efter samtalen. Därmed tror vi att den information vi samlat in är tillräcklig för att kunna analyseras och dra slutsatser.

Vi vill mena att vår studie har en intern validitet men inte en extern sådan. Våra slutsatser stämmer överens med forskningsfrågan, vilket avser en intern validitet. Däremot är det svårare att generalisera resultatet då det kräver fler deltagare och ett bredare urval för att kunna göra det, vilket gör att studien inte har en extern validitet.

2.7 Etiska aspekter och överväganden

I rollen som forskare finns det en hel del viktiga etiska aspekter att ta hänsyn till. I en undersökningsmetod likt den vår studie grundas på är det viktigt att som forskare inte låta vetenskapens behov vara prioriterade utan att vara human, förstående, empatiskt och sätta människors välbefinnande först och främst (Ahrne & Svensson, 2015). Det är också av stor vikt att forskaren följer de etiska principer som finns. De innefattar frågor gällande integritet, konfidentialitet, frivillighet och anonymitet.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

Informationskravet innebär att forskaren är skyldig att informera kring vad studiens syfte är. Här är det också viktigt att deltagarna får veta att deras medverkan är frivillig och när som helst kan avbrytas. Deltagarna måste även bli informerade kring undersökningens alla moment. *Samtyckeskravet* innefattar att respondenterna eller deltagarna själva har makten över att bestämma över sin egen medverkan. Med *konfidentialitetskravet* menas att uppgifter om deltagarna måste behandlas med största möjliga konfidentialitet och därmed måste personuppgifter hanteras för att ingen obehörig ska kunna få tillgång till dem. Slutligen är det även *nyttjandekravet* som princip. Det innebär att den insamlade datan endast får användas i forskningssammanhang och det som berör forskningens ändamål. (Bryman, 2011)

I vår studie har vi tagit hänsyn till alla etiska principer. Vi har börjat varje fokusgrupp tillfälle med att informera om studiens syfte och vilka frågeställningar vår forskning ämnar undersöka. Vi har också informerat om att deras identiteter kommer bevaras anonyma i studien och att inspelningen endast är till för vårt efterarbete. Vi har varit tydliga med att berätta exakt hur undersökningen kommer att gå till och vilket syfte studien har. Slutligen har vi också informerat deltagarna i fokusgrupperna att deras deltagande är frivilligt och på deras villkor och att de när som helst har rätten att avbryta sin medverkan.

2.8 Metoddiskussion

En viktig del i en studie är att ta hänsyn till de valda metodernas för- och nackdelar.

Forskningsstrategin vid en kvalitativ studie har fokus på teorigenerering och lägger större vikt på ord än kvantitativa undersökningsmetoder som istället har fokus på kvantifiering. (Bryman, 2011)

För studiens datainsamling krävdes en djupare och öppen diskussion där deltagarna får dela med sig av sina erfarenheter kring ämnet. Valet att använda fokusgrupper gör resultatet svårare att generalisera än om en kvantitativ metod använts som datainsamling (Wibeck, 2000). Däremot tillåter inte den kvantitativa metoden en lika djupdykande analys som metoder som fokusgrupper kan erbjuda. Med tanke på vad studien ämnar undersöka ansågs därför valet av fokusgrupper bättre lämpat som metod. Studien undersöker också medvetenhet och förhållningssätt och vi som forskare hade ingen vetskap kring deltagarnas kunskaper inom ämnet, vilket också är just det studien syftar till att utforska. Fokusgrupper tillåter därför att de oberoende av kunskapsnivå har möjlighet att diskutera och reflektera över ämnet med varandra. Alla respondenter är aktiva på sociala medier men deras erfarenheter, kunskaper och upplevelser inom det kan se väldigt olika ut. Vi menar på att de gruppsamtalen mellan ungdomarna blev för oss mer givande än om vi använt enskilda intervjuer som metod.

Deltagarna i fokusgrupperna har valts genom ett bekvämlighetsurval där en kontaktperson från varje fokusgrupp har tagit med sig tre vänner. Fördelen med ett bekvämlighetsurval är det ofta underlättar datainsamlingen då svarsfrekvensen tenderar att bli hög. Däremot går det inte att generalisera resultatet eftersom det dels är för få respondenter och det går inte att avgöra vilken population urvalet är representativt för (Bryman, 2011). De deltagande grupperna i studien är redan existerande grupper eftersom de är bekanta med varandra sedan tidigare. Wibeck (2000) menar att det finns flera fördelar med att använda fokusgrupper där deltagarna redan känner varandra. En fördel är bland annat att ingen är rädd för att falla in i diskussionen. Eftersom vår studie undersöker människor i en ung ålder känns det väsentligt att det finns en bekvämlighet för deltagarna att våga delta i diskussionen, vilket kan underlättas om det är med människor de redan känner och har en samhörighet med.

Genom att använda oss av ett bekvämlighetsurval bidrar det till att alla våra respondenter är av det kvinnliga biologiska könet, då det var de vi kom i kontakt med. Det är bekvämlighetsurvalet som avgjort den utgången och det är inte ett aktivt val som gjorts av oss. Något som också bidrar till att det blir svårare att generalisera studien. Att använda homogena grupper kan också ha vissa fördelar om målet är att uppnå intimitet och samförstånd mellan deltagarna, vilket kan underlätta utbytet av information. Människor med liknande erfarenheter tenderar att vara mer villiga att dela med sig av sina åsikter med varandra (Jarrett, 1993; återgiven i Wibeck, 2000). Wesslén (1996, återgiven i Wibeck) menar därför att gruppen bör vara homogen både i ålder och socioekonomiska bakgrundsfaktorer. Risken med den homogena gruppen är att diskussionen övergår i sådant som inte tillhör ämnet men som är intressant för den lilla gruppen, något vi stundtals upplevde i våra fokusgrupper då deltagarna som var bra vänner med varandra kom från diskussionsämnet. Som moderatorer har vi i sådana lägen i uppgift att bedöma och styra diskussionen tillbaka till det givna ämnet genom att till exempelvis ställa en ny fråga och introducera ett nytt samtalsämne för dem (Wibeck, 2000).

2.9 Källkritik

Studiens grund utgörs av teoretiskt och empiriskt material vilka bygger på primära och sekundära källor bestående av litteratur, vetenskapliga artiklar och data från våra fokusgrupper. Thurén (2005) nämner fyra kriterier som bör uppfyllas för att uppnå tillförlitlighet; *äkthet*, *oberoende*, *tendensfrihet* och *tidssamband*. Med äkthet menar Thurén (2005) att källan inte får vara förfalskad utan att den ska vara det den utger sig för att vara. Att källan ska vara oberoende innebär att den inte bör referera till andra sekundärkällor och att källan inte ska vara beroende av personliga eller politiska intressen, det för att källan isåfall kan påverka verklighetsbilden. Slutligen menar Thurén (2005) att källan ska vara tidsaktuell och att den ska vara relevant för forskningsområdet.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

Utifrån ovanstående fyra kriterier har samtliga primär- och sekundärkällor granskats. Uppsatsens teoretiska ramverk bygger både på vetenskapliga artiklar och litteratur. De akademiska artiklar som finns i uppsatsen är samtliga *Peer-reviewed* vilket innebär att de är vetenskapligt granskade. Vidare är samtliga artiklar valda utifrån studiens ämne vilket ökar tillförlitligheten till källan. De källor som valts ut till studien är omsorgsfullt utvalda genom litteratursökningar, där en prioritering gjorts utefter hur aktuell källan är. En stor del av litteraturen är publicerade efter år 2010 men det förekommer en del källor som är äldre. Informationen som tagits därifrån har bedömts varit applicerbar än idag. All litteratur har författats av författare som forskat eller undervisat inom ämnet, vilket bidrar till att deras kunskap blir mer pålitlig för studien. Det är också viktigt att ha i åtanke att det förekommer en del återgivna referat i olika källor vilket kan ge en missvisande verklighetsbild, något som kan vara vinklat av personliga, ekonomiska eller politiska intressen, det är därför relevant att söka upp ursprungskällan (Thurén, 2005). Samtliga källor har kritiskt granskats och det material som presenteras i studien är noggrant utvalt och har ifrågasatts vid bearbetning.

Då studiens forskningsområde berör ett relativt nytt ämne förekommer Eli Pariser som källa trots att han inte är en regelrätt forskare men är en del av diskursen mot filterbubblor och de hot han menar att det utgör mot användare av sociala medier och andra digitala plattformar. Vi har valt att ha med Pariser som en källa i följande uppsats av den anledningen att han är betydelsefull i ämnet då han med sin bok lyckats öka kännedomen för allmänheten när han myntade begreppet filterbubblor, även om fenomenet existerat länge.

Uppsatsen empiriska material bygger på den insamlade data från de fokusgrupper som genomförs, vilket gör att vi inte kan vara helt säkra på om informationen är tillförlitligt. Deltagarna i fokusgrupperna kan medvetet eller omedvetet vinkla sina svar och kan då ge oss en missvisande bild av den generella verkligheten. Vi vill trots det här påstå att ämnet studien berör inte är känsligt och respondenterna har därför inte någon direkt anledning att förvränga sina svar.

3 Teori

I följande kapitlet presenteras den teori som tillsammans med resultatet ligger till grund för diskussionen.

3.1 Algoritmer

Algoritmer är en matematisk term för en rad samverkande instruktioner. Det används av, i princip, alla stora hemsidor på nätet (Alexanderson, 2016). Algoritmer består av instruktioner kring vad som ska göras, med vad och i vilken ordning det ska utföras (Haider & Sundin, 2017). Det som är bra som användare att ha med sig är att de vanor och val en person har och gör på nätet påverkar exempelvis både sökresultaten i söktjänster och flödet i sociala medier (Alexanderson, 2016).

De algoritmer som är centrala i det nuvarande digitala samhälle vi befinner oss i har som syfte att sortera och prioritera information. Algoritmen finns även för att finna den kortaste vägen mellan två datorer, möjliggöra säker dataöverföring, komprimera data och möjliggöra länkanalys. De algoritmer som är till för att sortera och prioritera information har med tiden blivit mer betydelsefulla för oss. Eftersom den mängden information användaren tar del av via olika digitala plattformar är väldigt stor behöver den hjälp med att hantera det genom algoritmer. De här algoritmerna stöter användaren på i allt från sociala nätverkstjänster, sökmotorer som hjälper de rangordna de träffar som visas och i andra tjänster som Spotify anpassar rekommendationer utefter användarens aktiviteter. (Haider & Sundin, 2017)

Algoritmer på Facebook styr exempelvis vilket innehåll som ska komma högst upp i flödet. Det påverkar också vems uppdateringar användaren tar del, vems kommentarer de ser och även reklam som visas. Facebook har utvecklat, sin från början rätt simpla algoritm till att den nu tar hänsyn till tusentals olika faktorer. De här faktorerna skapar tillsammans en väldig komplex algoritm vilket bidrar till att användaren får ett så personligt flöde som möjligt. Anpassningen utgår från allt vad användaren brukar gilla eller dela för poster eller sidor, vad ens vänner gillar, reklam som väljs bort och ytterligare faktorer. Facebook uppdaterar ständigt sina centrala algoritmer. (Haider & Sundin, 2017)

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

På sökmotorer som Google där människor söker efter information, är målet med algoritmen att ge träffar till webbplatser som är så relevanta för användaren som möjligt. De som anses vara mest relevanta för den som sökt hamnar överst i sökträffarna. Det handlar om, vad som brukar kallas för, recall och precision. Det vill säga en kombination av hur många dokument som hittats och hur pass bra de träffar in på sökfrågan. Även Google uppdaterar och ändrar sin algoritm flera gånger per år. (Haider & Sundin, 2017)

Algoritmer är kulturellt kodade och är en stor och väldigt integrerad del av vårt samhälle idag. Algoritmer anpassas efter de dominerande föreställningar och värderingar som finns i en kultur, de kodifierar dem. Ett exempel på det här är hur den kulturella värderingen av offentlig amning och kvinnliga kroppen har lett till att Facebook väljer att censurera det som anses för utstickande. De kulturella värderingar som råder kring kvinnlig nakenhet sätter alltså spår i Facebooks algoritm som automatiskt letar upp den här typen av bilder och döljer dem. Samhället och algoritmer formar därmed varandra. Något som även kan vara problematiskt i andra sammanhang är att användare många gånger agerar utifrån vad de tror är gynnsamt för dem, som exempelvis att de väljer bort vissa nyheter eller väljer att vissa typer av nyheter ska rankas högt i flödet. Därmed blir de användare med kulturella bagage eller ideologiska positioner medskapare av algoritmens effekter. (Haider & Sundin, 2017) Algoritmers eventuella effekter beskrivs mer ingående under följande rubriker.

3.2 Filterbubbla

På grund av algoritmers sorterande och prioriterade anpassas flödet efter användarens intressen medan övrig information filtreras bort. Meningen är att det ska skapa ett flöde för användaren som känns så relevant som möjligt. Det digitala flödet blir då mer personaliserat och anpassas efter varje användares aktiviteter för att hålla det intressant och väsentligt för användaren. (Grankvist, 2018)

Pariser (2011) skriver att det har en inverkan på människors sökresultat, trots att de använder samma sökord. Det kan bidra till att människor, trots att de har samma vänlista tar del av olika uppdateringar på Facebook eller Instagram. Det beror på att det kan finnas skillnader i hur det filtreras och prioriteras för olika användare (Bozdog 2013, Diakopoulos 2014, återgiven i Bozdog & van den Hoven, 2015).

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

Med filtreringen som sker via algoritmer anser en del författare att det skapas en så kallad “filterbubbla”. En bubbla som många användare kanske inte ens är medvetna om att de befinner sig i. Journalisten Eli Pariser myntade år 2011 det begreppet när han i ett uppmärksammat tal beskrev faran med att människors uppfattningar och förutfattade meningarna inte utmanas med andra perspektiv (Grankvist, 2018). Pariser (2011) menar att genom algoritmernas sorterande av information riskerar användaren att hamna i en bubbla som är svår att sticka hål på. Eftersom användarens träffar, information på sökmotorer och sociala medier anpassas efter vad användaren tenderar att klicka på, gilla och söka efter kan konsekvensen av det bli att användaren inte får ta del av information som skiljer sig från deras egen verklighetsuppfattning. Algoritmer strävar inte efter att visa en mångfald utan fokus ligger på att, genom en personalisering, öka användningen av tjänsten och därmed maximera vinst. Effekten av den här filtreringen kan då leda till att ens egen uppfattning och världsbild förstärks eftersom användaren inte utmanar sitt intellekt med andra exempelvis politiska ideologier eller kulturer. Det gör det också enklare att luras av falska nyheter (Grankvist, 2018).

Med ett mer personaliserat flöde och filterbubblor menar forskning att människor tenderar bekräfta vad de redan tycker och tror på. De gemensamma nyheterna, som tidningar eller andra källor som kan utmana sina egna övertygelser, försvinner allt längre bort från oss. Att användare hamnar i den här förstärka filterbubblan beror delvis på den filtrering algoritmer automatiskt gör åt oss. Forskare har tagit upp frågan om effekten av förändringen i algoritmer och ställt frågan kring om värdet av mångfald inom nyhetsflödet är en viktig faktor eller inte för användarna. (Pasquale 2015. återgiven i Haim Graefe, Brosius, 2017)

Bozdogan & van den Hoven (2015) skriver att effekten med filterbubblor kan vara ett hot mot demokratin. De menar att om användarna ständigt bara får ta del av sådant som de redan tycker eller som är relevant för dem är det enda sättet att nå ny publik genom reklam och att försöka slå hål på bubblan genom det. Författarna menar då på att det utgör ett hot mot demokratin eftersom endast de företag som har råd med sådan marknadsföring och avancerad teknologi är de enda som skulle ha möjlighet att nyttja algoritmer till sin fördel för att synas. Bozdogan & van den Hoven (2015) skriver att många försökt komma upp med en lösning för att bryta filterbubblan. Problemet med det är att även teknologin inte är neutral eftersom exempelvis designers till de här tekniska lösningarna också har olika uppfattningar och värderingar kring vad en demokrati egentligen innebär.

Grankvist (2018) lyfter i sin bok att filterbubblor inte är något nytt utan alltid har existerat, även i den analoga världen. Han menar att människor alltid tenderat att definiera sin uppfattning av världen utifrån faktorer som vem människor umgås med, vilka tidningar de läser eller medier de följer etc. Det är faktorer i sig som skapar en bubbla i hur människors verklighetsuppfattning ser ut. Grankvist menar att den digitala filterbubblan bara är en förlängning av den analoga som alltid funnits. Grankvist kritiserar Parisers uttalande om en önskan av att få “viktiga” nyheter eftersom han menar att det i grund och botten endast innebär att ersätta en filterbubbla med en annan. Det skulle vara problematiskt att enas om vilka nyheter som ska anses vara viktiga eller inte. (Grankvist, 2018)

3.3 Ekokammare

Besläktat med filterbubbla är begreppet ekokammare. Begreppet innebär att människor gärna vill ta del av information som överensstämmer med deras egen övertygelse. Genom att enbart omge sig med den information en själv väljer skapas en kammare där informationen i sin tur studsar som ett eko längst väggarna i kammaren och ny information kommer då inte in i den enskildes kammare. (Egbunike & Oloronnisola 2015)

Egbunike & Oloronnisola (2015) menar i sin artikel att ekokammare är en problematik som uppstår som följd av en stark kollektiv identitet. De menar att följden av att många likasinnade personer skriver liknande saker på samma plattformar skapar en form av ekokammare. Ekokammaren skapas genom att samma information, idéer och övertygelser blir förstärka genom varandra i ett stängt rum. I förlängningen kan det skapa en känsla av att de når ut till en stor massa och har möjlighet att påverka men det behöver inte stämma utan kan vara en direkt felaktig upplevelse. (Egbunike & Oloronnisola 2015)

En undersökning om exponering av ideologiskt varierande nyheter på Facebook som genomförts av Flaxman, Goel och Rao (2016) visar att människor som tar del av nyheter via sociala medier och sökmotorer får en högre ideologisk variation av nyheter än de människor som direkt söker sig till en enskild nyhetsproducent. Undersökningen visar också att människor väljer att gå till de källor de redan är vana och trygga med. Vidare visar undersökningen också att läsaren väljer att läsa de nyheter som är överensstämmande med sina egna åsikter vilket i förlängningen innebär att de då kan befinna sig i sin egen ekokammare. (Flaxman, Goel & Rao, 2016)

3.4 Falska nyheter

Falska nyheter är när felaktiga nyheter eller felaktig information medvetet skapas med avsikten att spridas via digitala plattformar (Klein & Wueller 2017). Nyheterna syns i människors flöde på sociala medier och delas via användarna och på det sättet får den kontroversiella nyheten sin spridning. Intentionen är i många fall att tjäna pengar på att driva trafik till sidor med stor grad av annonsering. Falska nyheter följer algoritmers logik och är skapade för att ge användaren mer av liknande artiklar som engagerat denne tidigare. Användares sannolikhet att klicka sig vidare in på en artikel blir större om rubriken tycks bekräfta någon som användaren redan misstänkt eller när någon utger sig för att avslöja information som ingen tidigare vågat göra eller erkänna. Det beror på att det skönt och tryggt när någon bekräftar sin egen världsbild och befriande att ta del av information som styrker ens egna åsikter. Det bidrar till att kritiken mot den typen av nyhetskanaler blir mindre och lojaliteten större. (Grankvist, 2018)

Falska nyheter eller ”fake news” är något som diskuteras i stor grad i dagens mediasamhälle. De har funnits under lång tid och över hela världen. Vad som skiljer sig åt mellan olika länders falska nyheter är innehållet. Eftersom människor har ett behov av att ofta bekräfta vad de tycker och tror skapar upphovsmännen innehåll som förefaller att vara sannolika. De är medvetna om att artiklar som engagerar människor känslomässigt får stort genomslag och genererar engagemang. Många gånger spelar det inte ens någon roll om innehållet har någon substans eftersom människor ofta inte läser mer än rubriken, vilket också speglas i att många falska nyheter endast innehåller rubriker och annonser men inga riktiga artiklar. (Grankvist, 2018).

Många gånger nämns filterbubblor som en bidragande faktor till att det är möjligt för falska nyheter att få stort utrymme och spridning. En ytterligare fara med filterbubblan i kombination med falska nyheter är att användare riskerar att fastna i en filterbubbla som är byggd på falska nyheter då människor gärna tenderar ta del av information som bekräftar deras övertygelser. Det är något som inom psykologin brukar benämnas som konfirmeringbas och innebär att människor aktivt väljer att ta del av information som stämmer överens med vad de redan tror och tycker kring något (Zuiderveen Borgesius et al. 2016).

Grankvist (2018) tar i sin bok upp att begreppet falska nyheter har använts så pass mycket att det förlorat en del av sin faktiska innebörd. Till stor del menar han att det använts för att beskriva en nyhet som kan vara svår att tolka om den är sanningsenlig eller inte, vilket han menar är något som passar perfekt in i ett polariserat debattklimat. Det eftersom det som många gånger tar över är huruvida publiken vill att nyheten ska vara sann eller inte. Det som egentligen definierar en falsk nyhet är att den är just falsk, med andra ord hundra procentigt felaktig i sin information. Den är också skapad med avsikten att luras och dra nytta av det. Den definitionen tar alltså inte någon som helst hänsyn till varför någon sprider den felaktiga information, vare sig det är politiska-, ekonomiska skäl eller vem som ligger bakom den falska nyheten. Andra definitioner av falska nyheter landar lätt i tolkningsfrågor och de är ofta färgade av bekräftelsebehovet.

3.5 Källkritik på internet

Till skillnad från tryckta medier är innehållet på internet ständigt föränderligt. Det som står i böcker är statiskt då det alltid kommer att stå kvar medan det på internet konstant ändras, där dyker nya källor upp, etableras och försvinner hela tiden. Information och källor på nätet är dynamiska och därför är den senaste informationen snabbt tillgänglig. Eftersom att innehållet på nätet många gånger är vinklat på något vis, exempelvis genom dold marknadsföring, vilseledande information (falska nyheter) eller vinklad information är det av vikt att källkritik finns i åtanke vid hämtande av information.

(Alexanderson, 2016)

Med källkritik undersöker användaren källornas äkthet. Att vara källkritisk på nätet är viktigt då mängden information som finns att tillgå är enormt stor. En väsentlig del för att lyckas med källkritik på nätet är att förstå vad det är och hur det skiljer sig från andra källor, exempelvis böcker eller traditionella medier som funnits under lång tid. Internet består av mängder med mindre nätverk med datorer som kan kommunicera med varandra. Internet består av många olika informationsformat som ljud, bild, video eller datorprogram och det existerar inga specifika regler kring vem eller vilka som får lov att bidra med information på nätet. Det är en stor fördel med Internet men det innebär också att information användaren stöter på där kommer att vara olika källor som vill ge sin bild av verkligheten. Därför är det ytterst relevant att vid användning av information från nätet kunna avgöra om bilden som källan ger kan anses vara sanningsenlig, sannolik eller påhittad information som påstås vara fakta. Vid värdering av olika källor kräver det kunskap kring medieformer, hur tjänsten fungerar, hur information publiceras och källkritik. Källkritik innebär den metod personen använder för att välja källor och göra det på ett sätt som är medvetet och korrekt. (Alexanderson, 2016)

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Att ha ett källkritiskt förhållningssätt handlar om att undersöka vem som står bakom informationen, vem avsändaren är och att jämföra källor. Det är väsentligt att ställa sig frågor kring om informationen är rimlig eller inte, vilka källor som används och varför, vilka värderingar förmedlar de här källorna och vad är relationen mellan dem. Det är också viktigt att ha i åtanke varför du vill tro på information, om det eventuellt är kopplat till din världsbild eller dina egna värderingar eftersom information många gånger är vinklad i någon utsträckning. Att ha flera källor som styrker information är även betydelsefullt för trovärdigheten och ökar sannolikheten för att det som skrivs stämmer.
(Alexanderson, 2016)

4 Resultat

I följande kapitel presenteras den sammanställda datan från materialet som samlats in via fokusgrupperna. Resultatet baseras på samtalen med fokusgrupperna som pågick under 45-60 minuters tid. Varje fokusgrupp består av fyra tjejer i ålder 15-16 år, bosatta i Malmö.

För att särskilja respondenterna från varandra och från vilken fokusgrupp de tillhör har de blivit namngivna efter deltagare och fokusgrupp. Deltagarna från fokusgrupp 1 är numrerade 1:1, 1:2, 1:3, 1:4, deltagarna från fokusgrupp 2 är numrerade 2:1, 2:2, 2:3, 2:4 och slutligen är deltagarna från fokusgrupp 3 numrerade 3:1, 3:2, 3:3 och 3:4. Resultatet redovisas utifrån varje fokusgrupptillfälle.

4.1 Fokusgrupp 1

Inledningsvis diskuterar gruppen vad de ser i sina flöden och det är tydligt att gruppen upplever att deras flöden ser olika ut. En av respondenterna i fokusgruppen berättar att hon upplever att hennes flöde och det Instagram tidigare föreslog för henne bestod till stor del av kändisars konton men efter hon sorterat bort en del av personerna hon följer har den typen av förslag försvunnit ur hennes flöde (respondent 1:1). Gruppen upplever att de tidigare fick upp saker i deras flöde som var utanför deras intressen men att det inte längre förekommer i samma utsträckning. Respondenterna menar att deras Instagram-flöden idag till merparten består av influencers inlägg och att övriga inlägg försvinner medan samma inlägg från influencers förekommer flera gånger. Vidare diskuterar gruppen att de också märkt av att de inlägg de får upp först på Snapchat inte är deras vänner utan är offentliga personers inlägg eller att det är reklam för olika träningsätt som visas först.

Under fokusgrupptillfället framgår det tydligt att respondenterna främst är aktiva på Snapchat och att de använder det som ett sätt att kommunicera. Gruppen pratar vidare om att de använder Snapchat som ett kommunikationsmedel men att de använder Instagram för att titta på andras inlägg men att de själva publicerar något där. Gruppen diskuterar också att det inte är på grund av tidsbegränsningen som Snapchat skapar hets utan att det som publiceras där är i stunden medan inläggen på Instagram är mer genomtänkta och bilden behöver nödvändigtvis inte vara tagen där och då.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

En av respondenterna menar att hon är försiktig vad gäller vilka grupper hon går med i på Facebook just eftersom att det säger mycket om en person. I diskussionen kring vilka grupper respondenterna undviker att gå med i säger de att de aldrig skulle gå med i starkt politiska grupper eftersom att politik idag av dem upplevs som ett laddat ämne. En av respondenterna menar att det känns som ett för stort ställningstagande för henne och att det kanske uppfattas som ett större ställningstagande än vad det egentligen är (respondent 1:4).

Närvaron på Facebook varierar i gruppen och några av dem använder det endast för att skapa evenemang till olika event då de upplever att de inte har någon kontroll över Facebook (respondent 1:4). Eftersom att deras flöden registrerar vad de interagerar med har respondenterna märkt av att flödet förändrats och påverkats den sista tiden. En av respondenterna berättar att hon upplever det som obehagligt och att hon känner sig kontrollerad. Exemplet hon berättar är att hon varit inne och nätshoppat och lagt saker i kundkorgen utan att slutföra köpet men att Facebook då tipsar henne om att slutföra sitt köp.

Respondenterna berättar att de aktivt undviker att interagera med sådant som de inte upplever att det har full kännedom om. Respondenterna diskuterar då vidare om de olika anledningarna till varför, en av respondenterna upplever det som obehagligt att alla andra kan se vad hon gillar eller kommenterar i deras flöden medan en annan av respondenterna menar att hon undviker sådant som hon inte känner att hon har full kännedom om för att hon är rädd att hon inte kan stå till svars för hennes interagerande.

När diskussionen istället leds in på frågor kring för- och nackdelar vad gäller personaliserade flöden menar gruppen att fördelarna är att de får upp sådant som de vill se och att de slipper göra sorteringen själva. Gruppen är överens om att det finns fördelar med det och att det gör deras flöden mer intressanta och att det tidsmässigt effektiviserar deras surfande samtidigt som de nämner en oro över den åsiktsisolering det kan skapa för de enskilda individerna.

“Man blir lätt i sin egen bubbla. Man ser liksom inte utanför boxen typ. Liksom så här, t.ex. jag är jätteaktiv inom feminism och läser mycket om det då kanske jag inte får upp från andra partier som jag kanske egentligen också tycker är bra. Man kanske blir bara inriktad på sitt och det kanske gör att man inte har förståelse för andra som står för något annat parti.”

(Respondent, 1:3)

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Respondenterna berättar att de sällan läser direkta nyheter i sina sociala medier-flöden, att de ändå tar del av det via sociala medier, men att det inte är ett aktivt uppsökande av information. En av respondenterna benämner direkt att hon är väldigt källkritisk, speciellt om det är en privatperson som delat informationen på sociala medier (respondent 1:3). Även när det gäller ryktesspridning digitalt diskuterar gruppen att de aldrig litar på något förrän ursprungskällan bekräftat det eftersom att det lätt kan missuppfattas och spridas felaktigt. Respondent 1:2 berättar att hon har lättare att tro på någonting som verkar vara en gemensam bild eller uppfattning och om hon läser samma sak på flera olika plattformar förlitar hon sig ofta på det utan att behöva göra en djupare kontroll över vad som är sanning.

När det kommer till Instagram och den marknadsföring influencers ägnar sig åt är det en generell uppfattning i gruppen att de är väldigt källkritiska till det eftersom att influencers får pengar för att marknadsföra någonting. Framförallt menar gruppen att de är mer källkritiska desto mer reklam en influencer gör eftersom att det upplevs mindre trovärdigt när en gör reklam för allt möjligt snarare än en inriktar sig på en produkt. Även när det gäller profiler på Youtube upplever gruppen att det idag är oerhört mycket reklam och samarbeten vilket gör att intresset för dem minskar och att de upplevs som mindre trovärdiga. Gruppen diskuterar att det gör att det skapar mindre trovärdighet i deras övriga innehåll. En av respondenterna menar att hon idag undviker att trycka på länkar för att det är vinstdrivande medan hon tidigare inte hade samma kännedom om att de olika samarbetena och länkarna hade ett vinstdrivet syfte (respondent 1:1). Samtidigt är respondenterna överens om att det finns en del influencers de upplever mer trovärdiga än andra och att det som påverkar trovärdigheten är beroende av vad de marknadsför och hur mycket marknadsföring de har i sina kanaler. Vidare diskuterar de också att trovärdigheten blir större när respektive influencer tar avstånd för sådant de inte tror på.

“Till exempel vill hon inte använda MAC för det är djurtestat och då står hon ju för det. Så även fast de vill sponsra henne så skulle hon inte göra det för hon står för sin åsikt liksom.”

(Respondent 1:2)

När vi frågar om varför de tror att det är viktigt att vara källkritisk på nätet pratar gruppen överensstämmande om att det är för att vem som helst kan skriva vad som helst. Gruppen berättar att de får lära sig mycket om källkritik i skolan och att det är värdefullt att ha mer än en källa på informationen. En av respondenterna menar att det ibland kan vara svårt att särskilja åsikter från fakta när det kommer till att publicera i sina sociala medier och att hon därför alltid kontrollerar att det stämmer innan hon vågar lita på det (respondent 1:4).

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Respondenterna diskuterar kring vilka effekter det kan bli genom att inte vara källkritiska och gruppen är rädda att något som till synes inte är särskilt stort kan växa fram och skapa stora konsekvenser eftersom att folk väljer att tro på det. En av respondenterna menar att det dessutom kan få personliga konsekvenser, om något hänt i ens familj sprids det snabbt mellan olika sociala medie-plattformar utan att någon kontrollerar att det stämmer (respondent 1:4).

“Om min mamma till exempel är med i en bilolycka så kan det spridas snabbt, ofta via Snapchat. Folk lägger kanske till, att hon druckit till exempel och sånt. Så förlängs det liksom.”

(Respondent 1:4)

Vidare diskuterar gruppen hur de upplever att Nyheter24 är en nyhetsförlängare och att det inte går att lita på den sidan samtidigt som det oftast är den nyhetssajt de får upp i sina flöden. Samtidigt som de diskuterar att det är en stor nyhetskanal och att de tror att den kan påverka mycket berättar gruppen att de aldrig får upp nyhetssajter som Aftonbladet i sina flöden utan att de aktivt får söka sig till de sidorna om de vill läsa nyhetsartiklar skrivna av dem. En av respondenterna berättar att hon får upp mycket artiklar från Expressen men att hon också söker sig dit medvetet och hon tror att det är det som kan påverka vad hon får upp i sitt flöde (respondent 1:2).

Slutligen berättar respondenterna att sammanhanget påverkar hur källkritiska de är. De menar att de är betydligt mer källkritiska när det gäller skolarbeten än när de slösurfar i deras sociala medie-kanaler. Alla respondenterna är överens om att det är en brist på tid och engagemang som gör att de inte alltid är källkritiska mot allting de tar del av och de tror att det kan bero på att de ständigt matas med information till den grad att de inte orkar vara källkritiska konstant.

Sammanfattningsvis går det att utläsa från diskussionerna i fokusgrupp 1 att respondenterna är väldigt aktiva digitalt och att de märker av att deras flöde påverkas av deras interagerande. Även om respondenterna upplever det som tidseffektivt att algoritmerna sorterar deras innehåll utefter deras intressen menar de också att det finns en risk med att sorteringen sker. Respondenterna menar att det finns en negativ aspekt med att enbart få upp innehåll i deras flöde de anser vara relevant då risken är att det är lätt att fastna i sin egen bubbla. Avslutningsvis diskuterar gruppen källkritik och de menar att sammanhanget beror på hur källkritiska de är men att det i regel alltid tänker på avsändaren.

4.2 Fokusgrupp 2

Diskussionen inleds med att fokusgruppen berättar vad de ser i sina olika flöden. Respondent 2:2 berättar att hon på Instagram till största del får upp konton som liknar den typen av konton hon valt att interagera med. Skulle hon få andra förslag på konton som inte intresserar henne väljer hon många gånger att filtrera bort det genom en funktion som finns på Instagram. Respondent 2:3 upplever inte att hennes flöde innehåller sådant hon inte aktivt valt att följa på Instagram men menar att på Snapchat ser det annorlunda ut.

“Jag ser nog inte så mycket jag inte har valt att följa men på Snapchat nu har de uppdaterat, så där man kan gå in och se alla stories så är det jättemycket som, alltså det är nästan bara sånt som man inte har valt att se och man blir nästan lite frustrerad för att man vill inte se det liksom.”

(Respondent 2:3)

Vidare diskuterar fokusgruppen hur och om de upplever att algoritmer påverkar deras flöden. Samtliga i gruppen menar att de tänkt på det och att de reflekterat över det. De har lagt märke till att när de handlar eller tittar på saker på Internet följer det många gånger med dem in i deras sociala medierflöden och dyker då upp som reklam. Respondent 2:1 menar att hon till en början tyckte det kändes obehagligt, något de andra håller med henne om. Respondent 2:2 berättar att hon reflekterat över hur och i vilken utsträckning algoritmerna känner av vad hon gör, exempelvis om hon inte väljer att gilla eller kommentera på en video men ändå tittar på den upplever hon att det verkar ha någon typ av inverkan på hennes flöde.

Vid frågan kring vilka för- och nackdelar det kan tänkas ha med att algoritmerna personaliserar flödet på sociala medier lyfter respondent 2:2 att hon tycker det är positivt att hon till största del endast ser sådant som faktiskt faller inom henne intressen. Hon menar däremot att det kanske också bidrar till att hon går miste om sådant som hade kunnat vara av hennes intresse men som filtreras bort av algoritmerna för det andra. Respondent 2:4 lyfter att hon tycker en nackdel är att hon upplever en känsla av obehag. Hon menar att hon tycker det känns olustigt att **“de”** har mycket information om en som person och att hon själv inte vet i till vilken utsträckning, vilket övriga i fokusgruppen håller med om. De diskuterar mellan varandra att det känns något påträngande för dem och att ingenting känns särskilt privat längre.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

När diskussionen närmar sig frågor kring hur de ställer sig till information de tar del av på sociala medier och hur de tänker kring källkritik menar respondent 2:1 att hon anser det vara en pålitlig källa om det är någon, exempelvis en influencer eller ett företag som vet vad de gör och ägnar sig specifikt åt saken i fråga. Fokusgruppen diskuterar att de i skolan ägnar mycket tid åt att lära sig om källkritik.

“I min klass iallafall så jobbar vi väldigt mycket med källkritik, alltså väldigt mycket. Man känner liksom i skolan då vet man att om du kanske ska skriva typ en uppsats så vet man att man går bara inte in på Wikipedia utan kollar lite olika. Men när man väl är på sociala medier och skrollar igenom och liksom bara ser någonting, så jag tror att även om jag inte tror det om mig själv så faller jag nog ändå ganska lätt för det. Sen beror det lite på, kanske inte såhär jättefalska grejer

(Respondent 2:2)

Fokusgruppen diskuterar vidare kring vilka källor de anser vara pålitliga och de upplever att de ofta kan se om källor är totalt opålitliga genom vilket språk de använder och hur hemsidan eller sajten ser ut. Diskussionen vinklas sedan in på effekterna av de personaliserade flödet och en av respondenterna menar att användaren i sitt flöde endast tar del av ett perspektiv. Hon menar också att om hon endast får ta del av en åsiktssida, även om det är av olika källor, kanske hennes uppfattning blir att alla tycker likadant.

I fokusgrupp 2 diskuterar respondenterna hur de påverkas av de olika kontona de följer. En respondent berättar att hon märkt av att hon påverkas mycket mer av de kontona hon följer än vad hon först trodde (respondent 2:3). Övriga respondenter i fokusgruppen instämmer och menar att effekterna av att följa liknande konton kan bli att det blir hela ens verklighetsbild. Vidare berättar respondent 2:3 att hon tror att effekterna av algoritmer kommer att bli att människor blir isolerade, att alla kommer stanna i sin bubbla. Respondent 2:3 tror dessutom att papperstidningarna kommer minska ännu mer och algoritmerna kommer därför att göra ens verklighetsbild smalare. Slutligen säger respondent 2:4 att hon tror att algoritmerna kommer att bli mer komplexa och sortera vårt flöde ännu smalare än vad de gör idag. Hon tror att algoritmerna kommer göra människor mer lata än vad de redan är och att de inte kommer behöva söka information överhuvudtaget längre fram utan algoritmerna kommer sortera och presentera den information de tror att användaren vill ha.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

Gruppen diskuterar att de upplever att det finns filterbubblor analogt. Respondent 2:4 berättar att hon ofta förundras över var antifeministerna och rasisterna finns eftersom att det inte är någon hon någonsin kommer i kontakt med, varken digitalt eller analogt. Respondent 2:1 menar att det hon upplever som farligt med filterbubblor digitalt är risken att sluta utvecklas, hon menar att om hon ständigt möts av samma åsikter och tankar som hon redan har bidrar det till att hon inte exponeras för något som utmanar eller utvecklar hennes tankesätt. I gruppen diskuterar de att det i förlängningen kan vara farligt, ur ett samhällsperspektiv, att inte se de åsikter som skiljer sig från sina egna då ens verklighetsbild inte är överensstämmande med hur det faktiskt ser ut.

Avslutningsvis diskuterar gruppen att det också kan leda till en press, att de ska tycka som sin omgivning och att de kanske inte alltid hinner fundera över om de håller med eller inte men deras flöden är fyllda med den typen av åsikter vilket emellertid gör det svårt att ifrågasätta dem.

Sammanfattningsvis går det att utläsa att respondenterna i fokusgrupp 2 märker av att algoritmer påverkar deras flöde och de funderar mycket kring vilka effekter det kan komma att ge. Samtidigt som respondenterna upplever det som bekvämt med sorteringen finns det också en oro kring den endimensionering det kan innebära för användaren. Respondenterna lyfter upp orosmoment som att det kan generera i att användaren upplever att det dennes flöde visar är den information alla tar del av och att de kan ge en känsla av att alla tycker likadant trots att det inte är sanningen. Slutligen menar respondenterna att det också händer i den analoga världen, att människor ofta omger sig kring familj och vänner där värderingar och åsikter ofta är överensstämmande.

4.3 Fokusgrupp 3

I fokusgrupp 3 berättar respondenterna att merparten av innehållet som de får upp i sina sociala flöden är baserat på deras intresse. En av respondenterna berättar att hon får upp mycket innehåll som tar fäste i HBTQ - och feminism-rörelsen eftersom det är där hennes största interagerande är (respondent 3:2). Respondenterna menar att det som de tipsas om i deras flöden påminner om det innehåll de aktivt följer. När vi frågar hur mycket de nyttjar sociala medier svarar de att de är ständigt aktiva, att de alltid finns tillgängliga via deras sociala medier.

“Hela tiden. Vi använder det för att ta kontakt eller skolarbeten. Ja, allt. Alltså alltid när vi gör skolarbeten skapar vi en Snapchat-grupp för att kunna diskutera och så.”

Respondent (3:2)

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Vidare in i diskussionen berättar respondenterna att deras Instagram är politiska, att de tycker det är viktigt att ta ställning kring frågor vad gäller HBTQ, feminism och antirasism. Respondent 3:1 berättar att hon har två konton på Instagram, ett som är privat där hon mest har bilder på henne själv och hennes vänner och ett konto som hon använder politiskt medan övriga respondenter använder samma konto till alla frågor.

Respondent 3:1 berättar att hon aktivt undviker att vara med i politiska diskussioner på Facebook. Hon är med i feministiska sidor där det är många personer som ifrågasätter och är kritiska i kommentarerna. Hon undviker aktivt att komma in i diskussioner med sådana personer eftersom att hon menar att det enbart kommer påverka hennes mående negativt när hon försöker argumentera med någon som redan har bestämt sig i frågan. Respondent 3:2 berättar att hon inte är med i några politiska grupper eftersom det känns som ett stort ställningstagande medan respondent 3:3 vidhåller att hon tycker det är viktigt att ta politisk ställning.

“Alltså, det är mest så. Sånt jag tycker är moraliskt fel skulle jag inte vara med i.”

Respondent 3:3

När gruppen diskuterar algoritmer berättar respondent 3:2 att hon märker av att de videos hon klickar på genererar mycket reklam i hennes flöden. Samtidigt berättar respondent 3:1 att hon aldrig skulle klicka in på reklamerna för hon menar att det ändå bara är sponsrade sidor.

“Alltså, jag klickar aldrig in på reklamerna. Jag skulle aldrig tänka “oh, intressant - det går jag in på”. Jag brukar bara bläddra vidare”

Respondent 3:4

Gruppen diskuterar att de hört att mångas flöden känner av vad de nätshoppar och att de sedan får upp den reklamen i deras flöden. Respondenterna i vår fokusgrupp 3 nätshoppar dock aldrig utan handlar mestadels på second hand och berättar därför att det aldrig är den typen av reklam som de får upp men att de hört talas om att andra många gånger får det. Däremot menar respondenterna att flödena känner av deras intressen och att de till exempel på Instagram i regel enbart får upp den typen av konton som de är intresserade av eller iallafall konton som går i linje med deras åsikter och intressen.

Respondenterna berättar att de ofta tipsas om vänners vänner på de olika digitala plattformarna som Facebook och Instagram. Exempelvis om de börjar följa en ny person på Instagram leder det till att de sedan får de upp deras vänners bilder som tips under Instagrams funktion “utforska”.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Respondenterna menar att fördelarna med att flödena är personaliserade gör att det som de är intresserade av samlas på samma plats och de behöver inte lägga tid på att sortera innehållet manuellt. Respondent 3:3 menar att nackdelen är att de konton hon inte interagerat med på länge (gillat, delat eller kommenterat) sorteras bort. Hon menar att hon följer de konton för att hon vill se vad som publiceras på dem och att det därför är en förlust när sorteringen genererar ett sådant resultat. Samtidigt säger hon att det hon får se i sitt flöde är sådant hon interagerar med och att det är bra, eftersom att det är det hon är mest intresserad av.

Respondent 3:2 tycker inte att det finns några större nackdelar med det personaliserade flödet medan respondent 3:4 säger att det finns en risk att hon bara omsluter sig med den information hon vill ta del av och att annan information då inte når henne. Respondent 3:4 menar att det kan finnas åsikter användaren har och sympatiserar med men inte vet om det för att informationen aldrig når denne.

Under diskussionerna kring vad effekterna av det personaliserade flödet kan bli menar några av respondenterna att risken är att det skapar större skiljaktigheter eller att man aldrig ser något nytt. Respondent 3:3 menar då att hon inte tror det, att informationen aldrig tar slut. Internet producerar alltid mer och det finns ständigt ny information. Hon menar att innehållet hon tar del av alltid är mer än det hon interagerar med. Det är det hon interagerar med och lite till, att det alltid är lite information utanför hennes cirkel hon tar del av.

Däremot menar respondent 3:4 att risken är att de då inte tar del av den typen av politiska åsikter som användaren inte interagerar med, att de åsikterna kommer sorteras bort med hjälp av algoritmerna. Samtidigt menar respondent 3:3 att hon ständigt möter den typen av åsikter i den analoga världen och att det därför är skönt att de sorteras bort digitalt. Hon menar att hon upplever att hon märker av åsiktsskiljaktigheter i skolan, eftersom att hon där inte väljer vem hon går i samma klass som.

“Vi har tre killar i vår klass. Alltså, de är ju extremt rasistiskt, transfobiska, homofobiska så ja. Vi blir liksom utsatta för det i skolan. På grund av att jag ändå följer de i sociala medier, på Instagram får jag ändå upp sånt som jag tänker “vad är detta?” men det är ju på grund av att jag följer de killarna just.”

(Respondent 3:3)

Under diskussionen berättar respondenterna att de diskuterar källkritik mycket i skolan och att lärarna ofta pratar om vikten att vara källkritiska till de innehåll de tar del av. För att veta att något stämmer är därför respondent 3:4 noggrann med att kontrollera källan bakom, gärna två gånger. Respondent 3:1 säger att henne kritiska förhållningssätt beror på vilken plattform hon är inne på.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

“Som när jag var på Twitter, nu är jag inte det längre, men då är det ju. Det är extremt mycket politiskt just där och det kommer hela tiden upp nyheter. Det var några år sen så då brukade jag inte dubbelchecka men oftast, då var det deras upptäcka också. Deras “moments” och det stämde oftast dem flesta. Det var många som hade svarat och så. Men Tumblr där ser jag definitivt till att liksom kolla att det är från flera för man vet aldrig vad folk håller på med där. Så ja.”

Respondent 3:3

Samtliga respondenter menar att det är viktigt att vara källkritisk och att de som användare måste förhålla sig kritiskt till informationen de tar del av eftersom att det finns mycket som inte behöver vara sant, eller som kan vara vinklat. Däremot menar respondenterna att de upplever att lärarna är för kritiska när det kommer till Internet och att de ofta säger att de inte ska lita på någonting som sägs på Internet. Respondent 3:4 säger då att det inte är helt sant, att det också finns mycket bra information på Internet. Respondent 3:2 berättar att om informationen finns på många olika sidor tror hon på det. Respondent 3:1 säger att hon ofta är noggrann med att hitta ursprungskällan, framförallt om det är till skolarbeten.

“T.ex. Wikipedia. Det är inte alltid den mest pålitliga källan men då går jag alltid ner i källorna på Wikipedia. Så om det är artiklar som inte har några källor då tänker jag att jag inte ska ha med det i min källhänvisning på inlämningen.”

(Respondent 3:1)

När respondenterna diskuterar om de litar på något som en privatperson skrivit i deras digitala flöden råder skiljaktigheter. Respondent 3:3 menar att tidningar och nyhetssajter definitivt är mer att lita på än privatpersoner samtidigt som att det beror på vilket yrke privatpersonen har. Hon menar att det känns mer pålitligt om personen till exempel arbetar som journalist. Respondent 3:2 menar att hon har lättare att förlita sig på människor i sin omgivning som mamma eller en nära vän snarare än en tidning.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Respondent 3:4 berättar att hon under det Amerikanska valet var väldigt aktiv på Twitter och att alla personer hon följer eller interagerar med sympatiserade med Hillary Clinton. Hon menar att det kom som en stor chock när Donald Trump vann eftersom att hon inte visste att det fanns någon som sympatiserade med honom. Hon säger att det kanske har att göra med att hon inte interagerat med inlägg som varit förespråkare för Donald Trump och att hon därför inte fick upp att någon som sympatiserade med honom. Respondent 3:4 menar att hon upplevde att alla kommer att rösta på Hillary Clinton och att hon aldrig blivit lika chockad över någonting som när Donald Trump vann valet.

“Jag har många kompisar från USA. Alltså Internetkompisar och alla de var ju pro Hillary Clinton. Eller först var det ju Bill. Sen var det ju “rösta på Hillary, rösta på Hillary” överallt. Alltså, alla de var ju emot Trump och alla deras kompisar. Så det var jättekonstigt för mig att han vann. Kanske att jag såg någon enstaka på Twitter som inte höll med.”

(Respondent 3:4)

Samtidigt berättar fokusgruppen att Internet också skapar samhörighet. Respondent 3:3 berättar att hon är med i många HBTQ-grupper på Facebook och att hon upplever det som en fristad där de får stöd av varandra. Hon menar att samtidigt som hon upplever att Internet på många sätt kan vara problematiskt säger hon att hon också tycker att det är fint med mycket öppenhet och trygghet mellan varandra.

Sammanfattningsvis går det att se att fokusgrupp 3 har en del meningsskiljaktigheter när det kommer till åsikter kring algoritmer och personaliserade flöden. Det finns de respondenter i gruppen som är rädda att det leder till minskad information och sämre förståelse för varandra medan andra respondenter menar att Internet hela tiden kommer med mer information, även information användaren inte interagerar med. Under diskussionerna kring källkritik skiljer sig respondenternas åsikter, några av dem menar att en formell källa som en nyhetssajt är mer pålitlig än en privatperson medan andra respondenter menar att de har lättare att lita på någonting någon de känner säger.

Slutligen diskuterar fokusgruppen den samhörighet Internet ger, kanske framförallt till de personer som tillhör en minoritet och även om de anser det vara viktigt att vara källkritisk digitalt menar respondenterna också att det finns mycket bra med och på Internet.

4.4 Sammanfattning fokusgrupper

För samtliga deltagare i fokusgrupperna var begrepp som algoritmer, filterbubblor, falska nyheter och ekokammare inte var något de tidigare fått lära sig om eller hört talas om. Av den insamlade datan går det att utläsa att de ungdomar som deltagit i studien upplever att deras flöde påverkas av deras aktiviteter och att det upplevs som obehagligt av en del av respondenterna. Medvetenheten i fokusgrupperna var generellt sett låg även om de uppmärksammat förändringarna i sina flöden. Vad som styr och ligger bakom det de ser och tar del av var ingenting någon innan diskussionerna kunde förklara.

Alla medlemmar i studien upplevs analytiska och ifrågasättande kring vilka effekter algoritmerna kan komma att ge, en generell rädsla är att effekterna kommer bidra till större klyftor i åsikter och att det finns en risk att de olika åsikterna kommer sluta interagera med varandra vilket samtliga respondenter ser som något negativt. Respondenternas reflektioner under samtalen visar att deras tankar kring effekterna av personaliseringen stämmer bra överens med vad många aktivister och forskare inom ämnet säger. De visar således till viss del en förståelse för vad innebörden av det nya flöden kan komma att leda till trots att de var inte var bekanta med begreppen sedan tidigare.

5 Diskussion

Fokusgrupperna visar att majoriteten av respondenterna är medvetna om att deras interagerande påverkar deras flöde i sociala medier, antingen genom att de självmant väljer bort innehåll eller som en effekt av personaliseringen. Respondenterna menar att det är extra tydligt att deras interagerande påverkar deras flöde på Instagram där de ser att deras innehåll går i linje med deras åsikter och intressen. Ingen av respondenterna vet varför deras flöden påverkas av deras interagerande och känner inte till hur sorteringen sker. Under fokusgruppstillfällena reflekterar och diskuterar respondenterna vilka följder effekterna av personaliserat flöde kan få på ett nyanserat sätt. Respondenterna lyfter olika fördelar som ett intressantare flöde och tidseffektivitet samtidigt som de känner en oro inför att effekten skulle kunna bli större klyftor mellan människor, något som upplevs som ett reflekterande förhållningssätt kring dess effekter.

Respondenternas största rädsla med personaliserade flöden är skapandet av filterbubblor och hur de kan komma att påverka samhället trots att användarna inte vet om att de befinner sig i sin egen filterbubbla. I förlängningen finns en oro hos respondenterna att det kommer göra åsiktsklyftan större och att förståelsen mellan de olika grupperna kommer att minska kanske ännu mer eftersom att användaren inte vet om att deras flöden är påverkade av algoritmer och anpassat efter denne. En del av dem menar även att verklighetsuppfattningen skulle kunna påverkas till att inte bli sanningsenlig eller ge en heltäckande bild.

Grankvist (2018) menar att det behövs en folkbildning i ämnet för att användare själva behöver ta ett större ansvar över sin nyhetskonsumtion och informationshämtande. Utifrån vårt resultat går det att se att medvetenheten är förhållandevis låg. Eftersom Internet och sociala medier i allt större utsträckning är vår primära information - och nyhetskälla vore en ökad kännedom i ämnet väsentligt idag och framöver. Algoritmer blir en större och naturlig del av vår vardag och det är utom vår kontroll hur de påverkar det vi ser i våra flöden. Därför vore möjligen en ökad medvetenhet kanske första steget mot att inte hamna i filterbubblorna lika lätt eller åtminstone en hjälp till att kunna förhålla sig mer kritisk gentemot det en läser och tar del av digitalt. På så vis hade vi också eventuellt bättre kunnat motarbeta risken för åsiktpolarisering och att förståelsen människor emellan ökar istället för det motsatta.

Precis som Grankvist (2018) pratar om att filterbubblor funnits i den analoga världen länge är också respondenterna inne på samma sak under diskussionerna kring deras personaliserade flöden där någon av respondenterna menar att hon ser personaliseringen och algoritmerna som något positivt då hon kan välja vad hon interagerar med samtidigt som hon menar att hon inte kan göra det i den analoga världen. Hon menar att hon utsätts för meningsskiljaktigheter hela tiden i den analoga världen och därför tycker det är befriande att inte behöva göra det i den digitala.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Den automatiska algoritmfiltrering företag som Facebook och Google använder sig av i kombination med människors vilja att omringa sig med människor som har likasinnade åsikter problematiserar användarens alltmer begränsade flöde på sociala medier. Filterbubblors påverkar leder inte enbart till ett endimensionell flöde utan kan också i förlängningen leda till en försämring av mellanmänniskt interagerande och att klyftorna mellan oss blir större och mer svårgenomträngliga, något respondenterna diskuterade och resonerade kring under våra fokusgrupper.

Det personaliserade flödet är till för att underlätta för användaren och göra dennes flöde mer intressant vilket respondenterna också belyser som en positiv effekt av det under våra fokusgrupptillfällen. Även om respondenterna uttryckte en oro kring de klyftor det kan komma att skapa i framtiden när algoritmerna blir mer komplexa gör de inte något aktivt för att undvika att enbart befinna sig i sin filterbubbla, snarare tvärtom. Trots att respondenterna uttrycker en oro väger bekvämligheten med ett flöde anpassat efter dem tyngre än att manuellt motverka den begränsningen. Kanske beror det på att de själva inte haft någon kunskap kring att de befinner sig i någon form av filterbubbla eller att de har för lite kunskap kring hur de ska motverka det.

Det här är inte ett problem som endast sträcker sig till deltagarna i våra fokusgrupper utan generellt är medvetenheten låg hos människor som brukar tjänsterna där personifieringen sker. Det är också problematiskt när algoritmerna inte heller ger användarna något utrymme att själva styra över sorteringen, utan att det sker automatiserat. Det är då svårt för den enskilda individen veta vad det är för information de eventuellt går miste om eller hur deras flöde anpassas efter dem. Algoritmernas makt sträcker sig inte heller bara på ett individuellt plan utan även globalt, vilket försvårar det ännu mer att veta i vilken utsträckning en som användare av Internet befinner sig i en filterbubbla eller inte.

Det är tydligt under våra fokusgrupptillfällen att respondenterna upplever sig själva som källkritiska och att de menar att de har stor kännedom kring att förhålla sig källkritiskt till information de tar del av på Internet. Samtidigt är skolarbeten deras koppling till källkritik och respondenterna pratar om att de är noggranna i sin informationsinhämtning när de ska använda det till skolarbeten. När vi styr in diskussionerna till hur de förhåller sig källkritiskt till det som de tar del av i sina digitala flöden upplever vi istället att deras källkritiska förhållningssätt är flytande. Dels på grund av den mängd information respondenterna tar del av varje dag och dels på

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring personaliserade flöden och digital källkritik

Fokusgrupperna visar också att det finns en del spridda åsikter kring vad som anses vara pålitliga källor och vad som inte anses vara det. Deras känslomässiga band till personerna i fråga avgör också hur tillförlitliga de anser källan och informationen vara. Det är många gånger också våra egna känslor som försvårar det för oss att göra objektiva bedömningar. Också vad som inom psykologin kallas för bekräftelsebiasen eller konfirmeringsbiasen, där vi faktiskt tycker om att få sådant vi redan tycker och tror bekräftat. Vi tenderar då också att vara mindre källkritiska gentemot det som sägs eller skrivs. Något som går att koppla till begreppet ekokammare, vilket innebär att användaren tenderar att anse källor som överensstämmer med deras tro eller övertygelser sedan innan vara mer pålitliga och sanningsenliga.

Flertalet respondenter vittnar om att de är väldigt noggranna med att fundera på vem avsändaren i deras kanaler är och de exemplifierar det ofta med influencers marknadsföring och att den i regel är vinstdrivande. De uttrycker en medvetenhet kring det som uppenbart är reklam eller marknadsföring men verkar reflektera i mindre utsträckning över annan information. Det här har eventuellt ett samband med deras personliga intressen och vad de använder Internet till. Influencers och företag som av dem anses vara trovärdiga källor är de som visar på kunskap inom ett specifikt ämne. Svårare för dem blir det att ta ställning i diskussionen kring nyhetssidor. Möjligen har det ett samband med deras unga ålder och personliga intressen på Internet.

Vidare diskuterar också de olika fokusgrupperna att deras politiska innehåll som feminism, HBTQ-frågor och antirasism ofta är överensstämmande med deras åsikter trots att de inte enbart följer konton som delar deras uppfattningar vilket tyder på att deras flöden blivit personaliserade. Någon av respondenterna menar att det kanske beror på att hon interagerar med de kontona främst och att det är därför hon får upp sådana konton oftare än konton där hon skiljer sig åt åsiktmässigt. Pariser (2011) menar att det inte är konstigt att våra digitala identiteter blir mer homogena i takt med att våra samhällen blir det och användaren i förlängningen kommer att komma i kontakt med personer vars åsikter skiljer sig från användarens allt mindre något respondenterna belyser som en negativ följd av de personaliserade flöden.

Avslutningsvis visar fokusgruppstillfällena också att respondenterna ofta tänker på avsändaren i form av marknadsföring och när det är ett uppenbart vinstdrivande syfte. Vad gäller åsikter kring vilka källor de anser pålitliga eller inte råder det meningsskiljaktigheter då någon av respondenterna upplever en nyhetssajt mer pålitlig och andra upplever människor i deras omgivning mer pålitliga.

6 Slutsats

Studien visar att kännedomen angående personaliseringen på digitala plattformar bland ungdomarna är låg samtidigt som studien också visar att respondenterna upplever att deras flöden har förändrats med tiden. De kan inte förklara varför eller vad som påverkar det men upplevelserna är för majoriteten av respondenterna att det blivit ett mer enformigt flöde. Många av de reflektioner kring effekterna av det personaliserade flödet går att koppla samman till det som en del forskare och författare inom ämnet menar skulle kunna bli utfallet av algoritmernas filtrerande. I synnerhet när vårt informationshämtande blir allt mer digitalt i samband med att kännedomen kring hur och i vilken utsträckning vi begränsas digitalt dels är generellt sett låg och dels i stort utanför vår egen kontroll.

Angående källkritik visar studien att respondenterna lägger olika tyngd i begreppet och dess innebörd. Generellt går det att säga att respondenterna benämner och uppfattar sig själva och sitt användande väldigt källkritiskt samtidigt som det att utläsa att det är en sanning med modifikation. De definierar i stort sett att vara källkritisk till när de aktivt söker information och i synnerhet fakta. Under diskussionerna framgick det att det finns aspekter kring källkritik som de inte tänkt på och de värderar källor olika respondenterna emellan. Det trots att alla berättar att de studerar källkritik i skolan. Respondenterna upplevs lägga stor vikt på deras egen uppfattning av avsändaren, vare sig det är influencers, privatpersoner, reklam eller annan avsändare.

Den emotionella anknytningen upplevs emellanåt väga tungt, vilket gör att vad som anses vara pålitliga källor är nyanserat och inte universellt bland respondenterna. Det går inte att bortse från att olika typer av influencers verkar ha en betydelsefull påverkan i allt från deras förhållningssätt, interagerande eller politiska åsikter. Oundvikligen har influencers en viktig och inflytelserik roll till de ungdomar som följer dem, vilket förmodligen går att koppla till det känslomässiga band Grankvist menar är vårt största hinder till att lyckas hålla oss källkritiska.

6.1 Förslag till vidareutveckling

För vidare forskning hade det varit av värde att ha fler fokusgrupper för att få ett större underlag. Det hade varit av vikt att intervjua fler personer och personer av fler än det biologiskt kvinnliga könet för att få ett nyanserat resultat. Det hade, i samband med en sån här studie, varit intressant att gräva djupare i varför kännedomen är låg vad gäller algoritmer och begreppen som följer hos 15-16 åringar trots att den digitala närvaron är omfattande. Under intervjutillfällena hade respondenterna ingen förkunskap kring ämnet och det hade varit intressant att hålla fokusgrupperna när det finns en förkunskap för att kunna diskutera ämnet på en djupare nivå.

Vidare hade det varit intressant att undersöka hur folkbildning i ämnet skulle kunna genomföras. Det hade varit av intresse att fördjupa sig i om det finns några verktyg som skulle underlätta för användare att förhålla sig kritisk och analytisk till det användaren tar del av via digitala plattformar.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Referensförteckning

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Uppl. 2. Stockholm: Liber AB
- Alexanderson, K. (2016). *Källkritik på internet*. Internetguide, nr 25. Uppl. 2. IIS: Internetstiftelsen i Sverige
- Alvesson, M. & Skoldberg, K. (2007). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Uppl. 2. Lund: Studentlitteratur AB
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Uppl. 2 Stockholm: Liber AB
- Bozdag, E. & van der Hoven, J. (2015). Breaking the filter bubble: democracy and design. *Ethics of Technology* 17: 249. Doi: 10.1007/s10676-015-9380-y
- Davidsson, P. (2016). *Svenskarna och sociala medier 2016: En del av undersökningen Svenskarna och internet 2016* (Första upplagan). Tillgänglig på [<https://www.iis.se/fakta/svenskarna-och-sociala-medier-2016/>] Hämtat 06-21-18. Stockholm: SE
- Findahl, O. & Davidsson, P. (2017). *Svenskarna och Internet 2017: Undersökning om svenskarnas internetvanor*. Tillgänglig på [https://www.iis.se/docs/Svenskarna_och_internet_2017.pdf] Hämtat 30-06-18. Stockholm: SE
- Egbunike, N & Oloronnisola. (2015). Social media and the #Occupy Nigeria Protests: Igniting or damping a Harmattan storm? *Journal Of African Media Studies* 7(2). DOI: 10.1386/jams.7.2.141_1
- Ejvegård, R. (2009). *Vetenskaplig metod*. Uppl. 4. Lund: Studentlitteratur AB
- Ekström, M & Larsson, L-Å. (2010). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Uppl. 2. Lund: Studentlitteratur AB
- Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. Ahrne, G. & Svensson, P. (red) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB
- Flaxman, S., Goel, S. & M. Rao, J. (2016). Filter bubbles, echo chambers, and online news consumption. *Public Opinion Quarterly*. Volume 80, Issue S1, 1 Pages 298–320, <https://doi.org/10.1093/poq/nfw006>
- Grankvist, P. (2018). *Den stora bubblan: hur tekniken formar vår världsbild*. Uppl. 1. Stockholm: Mondial

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

- Haider, J. & Sundin, O. (2017). *Algoritmer: Så påverkar de din vardag*. Tillgänglig på [<http://lup.lub.lu.se/search/ws/files/23860512/Algoritmer.pdf>] Hämtat 22-03-18. Stockholm: Internetstiftelsen
- Haim, M., Graefe, A., Brosius, H.-B. (2017). Burst of the filter bubble? Effects of personalization on the diversity of Google News. *Digital Journalism*; 1-14. Doi: 10.1080/21670811.2017.1338145.
- Harboe, T. (2013). *Grundläggande metod - den samhällsvetenskapliga uppsatsen*. Uppl. 1. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Johannessen, A & Tuft, P-A. (2003). *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Uppl 1. Malmö: Liber AB
- Klein O., D. & Wueller, R., J. (2017). Fake news: a legal perspective. *Journal of Internet Law*. Volume 20 (9). Tillgänglig på [<https://ssrn.com/abstract=2958790>]. Hämtad 13-04-18
- Nikolov, D., Oliveira, DFM., Flammini, A. & Menczer F. (2015) Measuring online social bubbles. *PeerJ Computer Science* 1:e38. <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.38>.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: How the New Personalized Web Is Changing What We Read and How We Think*. London: Viking
- Pasquale, F. (2015). *The Black Box Society - The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Cambridge: Harvard University Press.
- Respondent 1:1. Studerande. Muntlig intervju, 12/3 2018.
- Respondent 1:2. Studerande. Muntlig intervju, 12/3 2018.
- Respondent 1:3. Studerande. Muntlig intervju, 12/3 2018.
- Respondent 1:4. Studerande. Muntlig intervju, 12/3 2018.
- Respondent 2:1. Studerande. Muntlig intervju, 14/3 2018
- Respondent 2:2. Studerande. Muntlig intervju, 14/3 2018.
- Respondent 2:3. Studerande. Muntlig intervju, 14/3 2018.
- Respondent 2:4. Studerande. Muntlig intervju, 14/3 2018
- Respondent 3:1. Studerande. Muntlig intervju, 15/3 2018.

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Respondent 3:2. Studerande. Muntlig intervju, 15/3 2018.

Respondent 3:3. Studerande. Muntlig intervju, 15/3 2018.

Respondent 3:4. Studerande. Muntlig intervju, 15/3 2018.

Strömbäck, J. (2016). Framtidens medielandskap, demokratin och den sociala sammanhållningen.

Tillgänglig på

[https://www.researchgate.net/profile/Jesper_Stroembaeck/publication/283356543_Framtidens_medielandskap_demokratin_och_den_sociala_sammanhallningen/links/5637ce3408ae51ccb3cbeaf.pdf] Hämtad 03-05-18

Thurén, T. (2005). *Källkritik*. Uppl. 2. Stockholm: Liber AB

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Uppl. 3. Lund: Studentlitteratur AB

Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper - Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Uppl. 1. Lund: Studentlitteratur AB

Zuiderveen Borgesius, F. & Trilling, D. & Möller, J. & Bodó, B. & de Vreese, C. & Helberger, N. (2016). Should we worry about filter bubbles?. *Internet Policy Review*, 5(1). DOI: 10.14763/2016.1.401

Öberg, P. (2015). Livshistorieintervjuer. Ahrne, G. & Svensson, P. (red) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB

Vad är det som övervakar mig? – En studie om ungdomars medvetenhet kring
personaliserade flöden och digital källkritik

Bilaga 1 – Intervjufrågor

Hur upplever du ditt flöde på de sociala medier du är aktiv på?

Hur skulle du beskriva din närvaro på sociala medier?

Vad tror du din profil säger om dig?

Vilka grupper på Facebook gillar du/gillar inte? Varför?

Finns det något du undviker att göra på sociala medier? Varför?

Kan ni berätta om dina/era erfarenheter kring algoritmer?

Reflekterar du/ni över algoritmer i ditt användande av sociala medier och sökmotorer?

När är det som tydligast för dig att algoritmer påverkar ditt flöde?

Vad tror du att det finns för fördelar/nackdelar med det individualiserade flödet?

Hur förhåller ni er till information ni tar del av på sociala medier?

Tror ni att det är viktigt att vara källkritisk till information på nätet? Varför/varför inte?

Hur och när skulle du säga att du är källkritisk?

Vad baserar du ditt källkritiska hanterande på?

Vad tror ni effekterna kan bli av algoritmerna?